

VARKAITA VAI HAKKEREITA?

Systemiteoreettinen analyysi piraattiliikkeestä

Aarne Salmela
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
kevät 2010

”Merirosvoliput salkoihin ja huivit päähän, vapaudesta ei luovuta!”

- nimimerkki Zirex Piraattiliiton sivuilla

TIIVISTELMÄ

VARKAITA VAI HAKKEREITA?

Systeemiteoreettinen analyysi piraattiliikkeestä

Aarne Salmela

Yhteiskuntapolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

ohjaajat: Marja Järvelä, Sakari Taipale

kevät 2010

sivumäärä: 65 + 1 liite

Tutkimus selvittää, kuinka piraattiliike rakentuu sosiaalisena järjestelmänä. Tarkoituksena on soveltaa systeemiteoriaa internet-pohjaisen liikkeen tarkasteluun. Menetelmänä on luhmannilainen analyttinen strategia ja sisällönanalyysi. Aineistona on Piraattipuolueen blogi ja Piraattiliiton sivuillaan julkaisemat artikkelit. Tuloksena esitän, miten liike kyseenalaistaa piratismiä merkityssisällön, rakentaa sen uusiksi hakkerikulttuurin arvoja muistuttavalla tavalla ja sitten konstruoi itsensä ja yhteiskunnan vapauden, yksityisyyden ja valvonnan teemojen mukaisesti. Liike havainnoi yhteiskunnan ristiriitoja teemojensa mukaan ja yrittää saada ne tulemaan ymmärretyksi ja huomioiduksi yhteiskunnan osajärjestelmissä, samalla edistäen omaa jatkuvuuttaan. Tulokset tukevat teoreettisia käsityksiä konfliktien ja liikkeiden synnystä. Toisaalta voidaan tehdä ero liikkeen itsensä ja sen teemojen jatkuvuuden välille.

Avainsanat: systeemiteoria, yhteiskunnalliset liikkeet, tietoyhteiskunta, internet, piratismi, hakkerit

Sisällys

1 Miten piraattiaate rakentuu?	2
2 Asetelmana verkkopohjaisen liikkeen teoreettinen kuvaus	6
2.1 Reliabiliteetti ja validiteetti	7
2.2 Internet tutkimusympäristönä	8
2.3 Kohteena piraattiliike	8
2.4 Yhteiskunnallisen liikkeen kuvaus	9
2.5 Tutkimuskysymykset	10
3 Systeemiteoreettinen viitekehys	12
3.1 Peruskäsitteitä	12
3.2 Ristiriita ja konflikti	14
3.3 Yhteiskunnalliset liikkeet	16
3.4 Analyysin tekeminen ”toisen asteen havainnointina”	18
4 Teknis-kulttuurinen tausta	20
4.1 Aika, tila ja rakenne	20
4.2 Internetin historia	22
4.3 Hakkerikulttuuri	24
4.4 Systeemiteoreettinen kuvaus	26
5 Teorialähtöinen sisällönanalyysi	28
5.1 Järjestelmä/ympäristö -erosta analyysirunkoon	28
6 Aineisto	31
6.1 Internet-aineiston luonteesta	31
6.2 Blogi ja artikkelit	32
7 Analyysi	35
7.1 Teemoina vapaus ja valvonta	36
7.2 Yhteiskunnan havainnointi	41
7.2.1 Järjestelmät	41
7.2.2 Järjestelmien väliset vaikutukset	43
7.3 Itsehavainnointi	48
7.3.1 Interaktiota ja organisaatioita	49
7.3.2 Sisäiset erottelut	52
8 Piraattiaate on hakkerikulttuuria	55
9 Lähteet	58
9.1 Kirjallisuus	58
9.2 Verkkolähteet	60
10 Liite	63

1 Miten piraattiaate rakentuu?

Piraateista puhutaan uutena yhden asian liikkeenä. Tosin kyllä yhdelle on ei toiselle, ja niin meillä on koossa jo kaksi asiaa. Se mitä halutaan, voi vaatia tarkennusta, samoin kuin se mitä ei haluta. Kaksi asiaa muuttuu neljäksi, kahdeksaksi, vielä useammaksi, ja näin meillä on nopeasti koossa kuvaus maailmasta ja itsestämme. Mille siis piraattiliike sanoo kyllä ja mille ei? Minkälainen käsitys yhteiskunnasta tähän valintaan liittyy? Ja ketkä siitä puhuvat? Käsittelen liikkeen muodostumista Piraattipuolueen ja Piraattiliiton tuottaman aineiston kautta. Selvitän mistä ongelmista liike nousee, miltä nykyinen tietoyhteiskuntakehitys näyttää sen ajamien vapauden, valvonnan ja yksityisyyden teemoista käsin ja miten se itse määrittyy näiden teemojen kautta. Kuvailen systeemiteoreettisesti uuden yhteiskunnallisen liikkeen muodostumista ja toimintaa. Toisaalta kokeilen teorian toimivuutta verkkopohjaisen liikkeen käsittelyssä.

Liikkeen historia alkaa Ruotsista, missä on käyty vilkasta keskustelua piratismista. Immateriaalisen omaisuuden nykyjärjestelmän kritiikiksi aktivistit perustivat vuonna 2003 Piratbyrån -ryhmän. Osa toimijoista oli mukana perustamassa sittemmin oikeuteen tekijänoikeusrikkomusten edistämisestä haastettua The Pirate Bay -sivustoa jo samana vuonna. Piratpartiet syntyi ainakin puolueen itsensä mukaan Piratbyrånista erillisenä ilmiönä vuoden 2006 alussa, mutta se käsittelee samoja teemoja. Puolueen tavoitteena on tekijänoikeusreformi ja patenttijärjestelmän lakkauttaminen. Vahvoja teemoja ovat myös sähköiset kansalaisoikeudet, valvonta, sensuuri sekä sananvapaus ja yksityisyydensuoja verkossa. Puolueen verkkosivujen etusivu tiivistää teemat kolmeen: jaettu kulttuuri, vapaa tiede ja suojattu yksityisyys. Vuoden 2009 eurovaaleissa Piratpartiet sai 7,1 prosenttia äänistä ja yhden ehdokkaan, varapuheenjohtaja Christian Engströmin, Euroopan parlamenttiin, missä puolue liittyi vihreään ryhmään. Lissabonin sopimuksen astuttua voimaan parlamenttiin nousi vielä puolueen nuorisojärjestön aktiivi Amelia Andersdotter. Myös saksalainen Piratenpartei asetti ehdokkaita vaaleihin, mutta ei ylittänyt äänikynnystä. Molemmissa maissa piraatit saivat noin 225 000 ääntä.

Suomessa samankaltaisia teemoja ovat käsitelleet esimerkiksi Tietoyhteiskuntapuolue ja Electronic Frontier Finland eli EFFI ry. Jälkimmäinen on sähköisiin kansalaisoikeuksiin

keskittynyt yhdistys. Varsinainen piraattiliike rantautui Suomeen vuonna 2006. Piraattiliitto perustettiin vuonna 2006 jokseenkin ruotsalaista Piratbyrånia vastaavaksi ryhmäksi. Piraattipuolue ry perustettiin vuonna 2008 ja kesällä 2009 yhdistys pääsi puolurekisteriin. Piraattipuolue jäljittelee pitkälle ruotsalaisen esikuvansa toimintaa; tavoitteet, teemat ja järjestäytyminen ovat samanlaisia. Ruotsalaista Ung Piratia vastaavasti Suomessa on Piraattinuoret. Puolueen ja nuorisoyhdistyksen hallitusten kokoukset järjestetään usein IRC:issä tarkoitukseen varatulla kanavalla. IRC eli Internet Relay Chat on internetin vanhin ja edelleen suosittu pikaviestintäpalvelu.

Tutkielma on teorialähtöinen – sovellan Niklas Luhmannin sosiologista systeemiteoriaa tutkimusasetelmassa ja analyysissa. Luhmann oli teorian tunnetuimpia kehittäjiä. 1970-luvulla hän sai julkisuutta Jürgen Habermasin kriittikkona ja poliittisesti häntä pidettiin konservatiivisena. Vuoden 1984 teos *Soziale Systeme* ja sen jälkeiset julkaisut herättivät kiinnostusta Luhmannin teoriaan sosiologian ulkopuolellakin. Teoriansa kehittäessään hän otti vaikutteita kybernetiikasta (järjestelmien säätö- ja viestintätapahtumia tutkiva tiede) ja biologiasta. (Knodt 1995, xiii-xvi) Järjestelmä on teorian peruskäsite. Yleinen systeemiteoria tutkii monimutkaisia järjestelmiä – miten ne nousevat kaaoksesta, mistä ne koostuvat ja miten ne toimivat. Sosiologisessa systeemiteoriassa koko yhteiskunta tai yksittäinen organisaatio voidaan nähdä järjestelmistä muodostuvana kokonaisuutena, missä kullekin järjestelmälle muut järjestelmät ovat ympäristöä. Teoreettisen järjestelmä/ympäristö-eron kautta voin käsitellä piraattiliikettä kahdella tapaa; miten piraatit näkevät ympäröivän yhteiskunnan ja miten liike itse toimii. Tässä kohtaa tulee mukaan toisen asteen havainnoinnin käsite. Ensimmäisen asteen havainnointi on eron osoittamista erottelun sisällä, esimerkiksi ”kaunis ei ole rumaa” ja toisen asteen havainnointi tarkastelee sitä miten tämän eron osoittaminen tapahtuu ja mitä vaihtoehtoja se sulkee pois (Åkerström Andersen 2003, 65). Toisen asteen havainnoinnin käsitteen avulla tarkastelen miten piraattiliike tekee valvonnan ja vapauden teemojen mukaisia erotteluja ympäristössään ja miten liike itse muodostuu ”vapauden” edustajana ”valvontaa” vastaan.

Tutkielma liittyy laajempaan keskusteluun immateriaalisen omaisuuden kiistoista, tietoyhteiskunnasta ja kansalaisliikkeistä – mitä ristiriitoja uusi teknologia nostaa esiin, miten teknologiaa käytetään järjestäytymisessä ja vaikuttamisessa ja minkälaisia

tietoyhteiskuntaa halutaan kehittää. Tietoyhteiskunnassa kapitalismin sisäsyntyinen ristiriita tuotantovoimien ja voitontavoittelun välillä ilmenee tiedon yksityisomistuksen ja ”yhteismaan” rajankäyntinä. Tästä on kirjoittanut Bob Jessop (2002, 110). Talouden näkökulmasta piraattiliike ottaa kantaa juuri tähän ongelmaan. Tiedon yksityistämistä ja tavaroistamista globaalissa kapitalismissa käsittelee myös Ilkka Kauppinen (2008), jonka väitöskirjan tarkastelun kohteena on immateriaalisen omaisuuden globaalien haltuunoton vaihe WTO:n TRIPS-sopimuksen kautta. Kauppisen tulokset tukevat väitettä patenttijärjestelmän monopolisoitumisesta ja epätasa-arvoa ylläpitävistä mekanismeista. Piraattien kirjoituksista löytyy vastaavia väitteitä.

Tietoyhteiskuntaan ja kansalaisliikkeisiin liittyen internetin historiaa, kulttuuria, taloutta ja politiikkaa käsittelee Manuel Castells (2001). Castells tuo esiin internetin tekniseen ja institutionaaliseen perustaan liittyvän vapauden arvomaailman, tätä tukevan ja käyttävän internetin kulttuurisen perinteen ja yhteiskunnalliset liikkeet sekä internetin politiikkaan liittyvän yksityisyyden ja vapauden teeman. Tässä tutkielmassa osoitan piraattiaatteen yhteydet internetin tekniseen ja kulttuuriseen taustaan. Kansalaisliikkeitä käsittelevät myös Hintikka (2008), Lappalainen (2005, 2008) ja Jordan (2008). Jordan (2008) keskittyy hakkerialakulttuurien kuvailuun ja haktivismin – hakkerien aktivismin – muotojen luokitteluun. Hintikka (2008a, 2008b) käsittelee internetiä poliittisten liikkeiden ja puolueiden alustana. Haktivismin kehityksen tuoreimmasta vaiheesta on esimerkkinä piraattipuolue, jonka tavoitteet ja toiminta ovat verkkopohjaisia ja joka heti perustamisen jälkeen laajeni nopeasti myös kansainvälisellä tasolla. Lappalainen (2005, 2008) käsittelee internetiä poliittisen aktiivisuuden ja politisoimisen välineenä ja tilana, joka mahdollistaa uudenlaisia ruohonjuuritason toiminnan tyyliä. Piraatteja voi pitää esimerkkinä näiden mahdollisuuksien käytöstä.

Tulevaisuuden tietoyhteiskunnassa elämistä ja vaikuttamista käsittelee Mannermaa (2008) nostaten esiin valvonnan teeman – verkossa ”jokuväli valvoo, tietää eikä koskaan unohda” (Mannermaa 2008, 34). Nykyistä nopeaa kehitystä kohti tällaista yhteiskuntaa käsittelee Eduskunnan kirjaston julkaisu ”Paratiisi vai panoptikon?” (Karhula, 2008). Nykyaikainen tieto- ja viestintäteknologia muodostaa eräänlaisen foucaultilaisen panoptikonin – emme koskaan voi olla varmoja siitä, kuka seuraa jälkiämme, jos kukaan. Ja käyttäydymme tämän epävarmuuden mukaisesti. Jos yritysten ja valtioiden muodostama isovelvi ei valvo,

silti pois sulkematta jää mahdollisuus siitä, että ”jokuveli valvoo”. Vaikka tässä tutkielmassa ei käytetäkään Foucaultin teoriaa, valvonnan uhka on piraattiliikettä määrittävä teema ja yksi tieto- ja viestintäteknologian leviämisen yhteiskunnallisista seurauksista. Valvonta liittyy myös immateriaaliseen omaisuuteen, sillä omaisuuden suojan vahvistaminen verkossa vaatii sen valvonnan vahvistamista. Seuraavaksi esittelen tutkimusasetelmaa ja tavoitetta. Tutkimustehtävän määrittelyssä tuon esiin tutkielman teoriasidonnaisen asetelman ja määrittelen tutkimuksen kohteen ja tutkimuskysymykset. Käytän teorian käsitteitä hyväksi kysymysten määrittelyssä.

2 Asetelmana verkkopohjaisen liikkeen teoreettinen kuvaus

Tutkimuksen kontekstina on tieto- ja viestintäteknologian yhteiskunnalliset seuraukset taloudessa, politiikassa, oikeudessa ja kansalaisyhteiskunnassa. Internet on oman aikansa ja sosiaalisen ympäristönsä tuote, mutta se kuitenkin mukautuu helposti uusiin olosuhteisiin ja tarkoituksiin. Levitessään yhteiskuntaan tieto- ja viestintäteknologiasta on tullut uusi sosiaalinen ympäristö, missä nousee esiin uusia ristiriitoja ja konflikteja toimijoiden ja rakenteiden välillä. Yhteiskunnan vakiintuneet osat toimivat kukin rakenteensa mukaan ja ne pyrkivät muokkaamaan uutta ympäristöä sen mukaisesti. Tästä seuraavien erilaisten ristiriitojen ja konfliktien kasautumista havainnoimaan, yhdistelemään ja merkityksellistämään syntyy uusia yhteiskunnallisia liikkeitä. Tässä tutkielmassa kuvailen miten piraattiliikkeen tapauksessa näin tapahtuu. Eli tutkimustehtävänä on selvittää minkä ongelman ympärille liike rakentuu ja miten se samalla luo itsensä.

Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kohteen kokonaisvaltaiseen tutkimiseen, ”tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan, ja onkin mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita” (Hirsjärvi ym. 2007, 157). Toisaalta täyttä objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa, sillä tutkija ja tieto ”kietoutuvat toisiinsa”. Tulokset ovat ehdollisia suhteessa tiettyyn aikaan ja paikkaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 157) Hirsjärven ym. (2007, 134-5) mukaan tutkimuksen tarkoitusta voidaan luonnehtia kartoittavaksi, selittäväksi, kuvailevaksi tai ennustavaksi. Tutkimustehtäväni sopii useampaankin näistä. Tutkimus on ennen kaikkea kartoittava ja kuvaileva, sillä tarkoituksena on selvittää heikosti tunnettua tapausta ja kartoittaa sen piirteitä. Teoriakehityksen avulla voidaan löytää ja kuvailla se ydinongelma, minkä ympärille piraattiliike rakentuu.

Hirsjärven ym. (2007, 154) mukaan kuvailevissa ja kartoittavissa tutkimuksissa ei yleensä aseteta hypoteeseja. Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin oletuksena väitettä, että systeemiteoria soveltuu internet-tutkimukseen ja internet-pohjaisten liikkeiden tutkimukseen. Krause ja Raiski esittävät samansuuntaisen väitteen Ekologisen

kommunikaation (Luhmann 2004, 7) suomennoksen alkusanoissa: ”systeemiteoria antaa välineitä tietoyhteiskunnan analysoimiseen”. Luhmann otti vaikutteita tietotekniikan alalta, joten systeemiteoriassa voi olla valmiutta tieto- ja viestintäteknologian vaikutusten käsittelyyn. Internet toimii myös liikkeiden organisoitumisen alustana, ja systeemiteoria kuvaa juuri itseorganisoituvaa järjestystä. Toisena oletuksena on piraattien arvomaailman yhteys internetin tekniseen ja kulttuuriseen historiaan. Internet on sosiaalisen ympäristönsä tuote ja toisaalta internet tekee mahdolliseksi tietyn sosiaalisen ympäristön, mikä tukee uuden liikkeen syntyä.

Tutkielman lähtökohtana on kaksi kiinnostuksen kohdetta; systeemiteoria ja piraattiliike. Piraattiliike on uusi, tutkimaton ilmiö, ja haluan selvittää mistä siinä on kyse. Luhmannin systeemiteoria taas on monimutkainen kokonaisuus, jota on käytetty tutkimuksellisenä viitekehyksenä vähän. Kiinnostavaa onkin selvittää, miten teoria toimii tässä tapauksessa. Tavoitteena on testata teoriaa ja selvittää, mitä systeemiteorialla voi sanoa piraattiliikkeestä, ja mitä piraattiliikettä tutkimalla voi sanoa systeemiteoriasta.

2.1 Reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa sen toistettavuutta ja kykyä antaa ei-satunnaisia tuloksia (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Tätä tutkielmaa voi pitää toistettavissa olevana, sillä metodit ovat selkeitä ja johdonmukaisia. Åkerström Andersenin (2003, 2008) ohjeet luhmannilaiseen analyttiseen strategiaan perustuvat teorian tärkeimpiin käsitteisiin ja sisällönanalyysi pyrkii systemaattiseen aineiston käsittelyyn. Åkerström Andersen (2008, 9-10) on kehittänyt analyysitapaa, missä havainnoinnin käsite kiintopisteenä voidaan antaa valitusta ilmiöstä systeemiteoreettinen tulkinta. Vakaan käsitteellisen pohjan jälkeen taas voidaan käyttää sisällönanalyysia aineiston selkeään luokitteluun.

Validiteetti eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Kvalitatiivisen tutkimuksen suhteen korostetaan tutkimuksen toteuttamisen kuvauksen ja päätelmien perustelujen tarkkuutta. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-8.) Yin (2009, 40-2) esittelee rakenteellisen, sisäisen ja ulkoisen validiteetin sekä tavat testata ne. Rakenteellinen validiteetti (Yin 2009, 40-2) liittyy käsitteiden operationalisointiin – käytetyt käsitteet ja arviointi on selkeästi määritelty, eikä päädytä pelkkään tutkijan subjektiivisten vaikutelmien kuvailuun. Tässä tutkielmassa

tutkimuskysymykset, teoreettinen kehys ja analyysirunko liittyvät tiiviisti yhteen, käytän aineistotriangulaatiota käsitellen kahta blogityyppistä toisiinsa linkittyvää aineistoa rinnakkain, ja käyn aineiston läpi järjestelmällisesti analyysirungon mukaisesti. Analyysi pohjautuu systeemiteorian peruskäsitteiden soveltamiseen – kartoitan aineistosta viittauksia liikkeeseen itseensä ja yhteiskunnan eri alueisiin ja etsin viittauksia yhdistäviä teemoja. Sisäinen validiteetti taas (Yin 2009, 42-3) liittyy siihen ongelmaan, että kaikki päätelmät, mitkä eivät perustu suoraan havaintoon, ovat epävarmoja. Siksi kannattaa ottaa huomioon vaihtoehtoiset selitysmahdollisuudet ja aineistojen yhteneväisyys. Ulkoinen validiteetti (Yin 2009, 43) liittyy tulosten yleistettävyyteen – tapaustutkimuksessa tukeudutaan analyttiseen yleistyksen eli pyritään liittämään tietyt tulokset osaksi laajempaa teoriaa. Tässä tapauksessa piraattiliikettä tutkimalla voidaan selvittää systeemiteorian sovellettavuutta verkkopohjaisiin liikkeisiin.

2.2 Internet tutkimusympäristönä

Internet tutkimusympäristönä lisää yhden haasteen tutkielman tekoon, sillä voi olla jopa ontologisia ja epistemologisia seurauksia. Internetin fyysisinä laitteina ja sen avulla olemassa olevan sosiaalisen todellisuuden alueen välillä on yhteys – tiedon välityksen ja tallennuksen kapasiteetti vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin. (Sudweeks & Simoff 1999, 31). Åkerström Andersenin (2003, XIII-XVI) mukaan systeemiteoria on ”ontologisesti tyhjä” ja painotus on epistemologinen, maailman ja havainnoijan rakentuminen riippuu valitusta havaintoasemasta. Todellisuus ei sisällä sellaista olemusta, mikä vaatisi tietynlaista tutkimistapaa. Tässä mielessä internetin merkitys tutkimusympäristönä riippuu tutkijan valinnoista. Kendallin (1999, 57-) mukaan erottelua online- ja offline-maailman välille ei voi tehdä, sillä sosiaalinen ja poliittinen konteksti vaikuttaa interaktioon verkossa ajankäyttö- ja pääsymahdollisuuksista alkaen. Systeemiteoreettisesti ajatellen erottelun kyllä voi tehdä, mutta se ei sulje pois sosiaalista ympäristöä. Tässä tutkielmassa internet muodostaa tutkimusympäristön, mutta analyysin lähtökohtainen erottelu liittyy liikkeeseen itseensä eikä viestinnän online/offline -eroon.

2.3 Kohteena piraattiliike

Hirsjärven ym. mukaan (2007, 84-5) aiheen valinta itsessään johtaa kolmenlaisiin

rajauksiin. Teoria, kohde ja paikka sitovat valintoja. Tämän tutkielman teoreettinen kehys johtaa tiettyyn tapaan käsittää kohteena oleva liike sosiaalisena järjestelmänä. Tutkielman toteuttamiskelpoisuuden vuoksi kannattaa myös erottaa paikka, Suomi, muusta maailmasta. Kohteena on siis piraattiliike Suomessa. Liikkeeseen kuuluviksi luen Piraattipuolueen ja Piraattiliiton. Nämä liittyvät läheisesti toisiinsa, sillä verkkosivuilla liiton tavoitteissa mainitaan puolueen perustaminen. Tämä malli jäljittelee Ruotsin tapahtumia. Tosin Ruotsissa asiat todennäköisesti etenivät ilman yhtä selkeää päämäärää; Piratbyrånin ja Piratpartietin sanotaan syntyneen erillisinä ilmiöinä, vaikka Piratbyrånin vauhdittama kriittinen tekijänoikeuskeskustelu lienee Piratpartietin perustamisen vaikuttimena. Kohteen rajaaminen Suomeen ei rajaa ulkomaailmaa ja kansainvälisiä yhteyksiä kokonaan pois, sillä suomalainen liike seuraa aktiivisesti maailman tapahtumia.

2.4 Yhteiskunnallisen liikkeen kuvaus

Systemiteoreettista näkökulmaa yhteiskunnallisiin liikkeisiin Luhmann kehitteli jonkin verran, ja työtä ovat jatkaneet liikkeitä kommunikaatiojärjestelminä käsittelevä Heinrich W. Ahlmeyer (1995) ja liikkeiden ja systemiteorian suhdetta käsittelevä Kai-Uwe Hellmann (1996). Näitä Martti Siisiäinen (2009) käyttää lähteenään. Internetin ja yhteiskunnallisten liikkeiden suhteita ei ole juuri käsitelty systemiteoreettisesti, mutta kiinnostava esimerkki löytyy Shane Weykeriltä. Weyker käsittelee ihmisoikeusliikkeitä ”itseorganisoituvina kyberneettisinä entiteetteinä, jotka pyrkivät (uudelleen)järjestymään jatkuvasti ja vastaanottamaan ja lähettämään informaatiota voidakseen reagoida ympäristöönsä ja vaikuttaakseen siihen” (Weyker 2002, 115). Taustalla on siis samantapainen järjestelmän ja ympäristön erottelu kuin omassa tutkielmassani. Weykerin tavoitteena on selvittää mitä hyötyä ja uhkia tietotekniikasta on ihmisoikeusliikkeille. Oma lähestymistapani on teoriasidonnainen ja kuvaileva, enkä varsinaisesti pyri yksittäisen liikkeen toiminnan kehittämiseen kuten Weyker.

Analyttisena lähtökohdaksi ovat teorian käsitteet järjestelmä/ympäristö -ero ja toisen asteen havainnointi. Puhumalla järjestelmästä viitataan samalla siihen mitä jää ulkopuolelle, ympäristöön. Kun tutkitaan niitä erotteluja, mitä tekemällä ja havainnoimalla jokin järjestelmä rakentuu ja erottautuu ympäristöstä, voidaan puhua ”havainnoinnin havainnoinnista” eli toisen asteen havainnoinnista. Luhmannilaista analyttistä strategiaa

kehittäneen Åkerstrøm Andersenin mukaan (2003, 69) systeemiteoreettiseen analyysiin tarvitaan prosessia ohjaava peruserottelu, mikä toimii havaintojen kehyksenä. Järjestelmä/ympäristö-eroa käytettäessä havainnoitu todellisuus konstruoituu aina järjestelmänä tai ympäristönä, ja eron voi aina syöttää takaisin itseensä. Samalla ”sosiaalinen järjestelmä luo itsensä konstruoidessaan ympäristöään kommunikatiivisten kuvausten kautta” (Åkerstrøm Andersen 2003, 81). Tällaisessa ”eron ykseydessä” erottelun molemmat puolet liittyvät vahvasti toisiinsa, niitä ei voi käsitellä täysin erillisinä. Maailma ei kerro miten sitä on havainnoitava, joten viime kädessä käytetty erottelu on havainnoijan oma konstruktio. Siksi on osoitettava, perusteltava ja otettava huomioon havaintopisteen valinnan seuraukset. (Åkerstrøm Andersen 2003, 69-70) Tässä tutkielmassa havaintopisteenä on piraattiliike sosiaalisena järjestelmänä. Järjestelmä/ympäristö-erottelun käyttö tässä tutkielmassa on perusteltua, koska se mahdollistaa liikkeen tarkastelun kokonaisuutena – mistä erottelusta liike syntyy, miten se toimii järjestelmänä ja miten se konstruoi ympäristönsä.

2.5 Tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä on selvittää miten ja minkä ongelman ympärille piraattiliike rakentuu, joten tutkimuskysymyksiä voidaan asettaa kolme – ensimmäinen liittyen siihen minkä ongelman ympärille liike muodostuu, toinen liittyen siihen miten liike konstruoi ympäröivän yhteiskunnan tämän ongelman kautta ja kolmas kysymys liittyen siihen miten liike itse rakentuu tämän ongelman käsittelyn kautta. Tutkimuskysymysten teoreettiseen muotoiluun sovellan toisen asteen havainnoinnin ja järjestelmä/ympäristö-eron käsitteitä. Åkerstrøm Andersen (2003, 64) lähestyy Luhmannin teoriaa havainnoinnin käsitteen kautta, mikä on tutkielman tekemisessä hedelmällinen näkökulma. Havainnoinnin käsitettä painotettaessa systeemiteoria näyttäytyy teoriana toisen asteen havainnoinnista. Havainnointi perustuu osoittaminen/erottaminen-eroon. Mitään ei voi osoittaa tekemättä jotakin eroa, esimerkiksi puhumalla kauneudesta tehdään ero rumuuteen. Jonkin osoittaminen tai nimeäminen tapahtuu aina merkitsemällä jonkin eron yksi puoli, kuten ”sisäpuoli” tai ”ulkopuoli”. Tästä syntyy ”eron ykseys” eli tietyn erottelun puolet kytkeytyvät aina toisiinsa sulkien muut vaihtoehdot pois. Havainnointia kehystävän erottelun ulkopuolelle jää vaihtoehtoisia erotteluja, mitä ei voida nähdä. (Åkerstrøm Andersen 2003, 64)

Systeemiteoreettinen havainnointi perustuu kolmeen erotteluun: ensimmäisen/toisen asteen havainnointi, osoittaminen/erottaminen ja järjestelmä/ympäristö. (Åkerstrøm Andersen 2003, 66) Nämä kaikki liittyvät toisiinsa: havainnointi osoittaa eron, mikä luo järjestelmän, ja tuon ensimmäisen havainnon erottelun osoittaminen luo taas uuden eron ja järjestelmän. Toisen asteen havainnointi kohdistuu ensimmäisen asteen havaintoon tarkastelemalla miten osoittaminen ja erottaminen tapahtuu, ja mitä ero sulkee pois. Tälläkään tavalla ei voi nähdä kokonaisvaltaisesti, sillä toisen asteen havaintokin osoittaa havaintonsa vain uuden erottelun sisällä. (Åkerstrøm Andersen 2003, 65-6) Osoittamisen ja erottamisen ohella havainnointi muodostaa eron itsensä ja ulkopuolen välille tai havaitun ja havaitsevan välille: minä havainnoin piraattiliikettä ja liike havainnoi yhteiskuntaa. Kun perustaksi otetaan järjestelmä/ympäristö-ero, todellisuus rakentuu aina järjestelmänä tai ympäristönä. Tämän tutkielman tapauksessa näitä erotteluja voidaan soveltaa muotoilemalla kolme tutkimuskysymystä:

1. Minkä erottelun mukaan piraattiliike havainnoi? (osoittaminen/erottaminen)
2. Miten yhteiskunta rakentuu tämän erottelun kautta? (ympäristö)
3. Miten piraattiliike rakentuu erottelun kautta? (järjestelmä)

Ensimmäinen kysymys tarkastelee sitä teemaa, mistä piraattiliike nousee. Minkä virheen piraatit maailmassa näkevät, millä tavalla se nimetään ja minkälaisen yhteiskunnallisen valintatilanteen edessä olemme? Toinen kysymys tarkastelee sitä, miten yhteiskunta rakentuu ensimmäisessä kysymyksessä löydetyn teeman kautta nähtynä. Miten tämä tema ilmenee yhteiskunnan eri alueilla? Kolmas kysymys tarkastelee sitä, miten liike itse muodostuu sosiaalisena järjestelmänä ensimmäisen kysymyksen teemaa koskevasta interaktiosta ja kommunikaatiosta. Mitä erotteluja ja valintoja liike tekee organisoituessaan ja mitä se sanoo olevansa.

3 Systemiteoreettinen viitekehys

Viitekehystenä on Niklas Luhmannin systeemiteoria. Sen avulla olen tarkentanut tutkimusongelman, ja se määrittää myös teorialähtöisen analyysin rungon. Luokittelen ja tarkastelen piraattiliikkeen tekemiä havaintoja ja erotteluja teorian avulla. Seuraavaksi esittelen teorian käsitteitä, yhteiskunnallisten liikkeiden asettumista systeemitypologiaan ja selostan miten Åkerstrøm Andersenin mukaan systeemiteoreettinen analyysi tehdään. Systeemiteorian kuvailun voi aloittaa oikeastaan mistä tahansa sen peruskäsitteistä, sillä ne kaikki liittyvät vahvasti toisiinsa. Mitään niistä on vaikea selittää viittaamatta johonkin toiseen peruskäsitteeseen. Tässä mielessä teoriaan itseensäkin pätee väite järjestelmien itseensäviittaavuudesta.

3.1 Peruskäsitteitä

Sosiaaliset järjestelmät luovat itsensä *merkityksistä*, eivätkä ne voi toimia niiden ulkopuolella. Merkitykset ovat aina epävakaita ja vaikeasti määriteltäviä. Jonkin ilmeneminen keskeisenä kommunikaatiolle sulkee pois toisia mahdollisuuksia ja avaa uusien mahdollisuuksien horisontin. Näin merkitys on aktuaalinen/potentiaalinen-eron ykseys, eli oleva ja mahdollinen merkitys ilmenevät aina suhteessa toisiinsa. Periaatteessa mikä tahansa on merkitysten kautta järjestelmän ymmärrettävissä, mutta kuitenkin itseensäviittaavasti, sillä merkitys viittaa vain merkitykseen. (Åkerstrøm Andersen 2003, 72-3). Monimutkaisessa maailmassa on aina enemmän merkityksiä tai elementtejä kuin mitä järjestelmään voi kytkeä. Jokainen tilanne merkityksellistetään, jotta vaihtoehtojen runsaus ja monimutkaisuus voidaan yksinkertaistaa ja tehdä valintoja. Toisin valitsemisen mahdollisuus on kuitenkin aina olemassa. (Luhmann 1995; 2004, Siisiäinen 2009)

Kommunikaatio on kolmeosainen valintatapahtuma: mitä kommunikoidaan (informaatio), miten kommunikoidaan (viestin muoto) ja miten viestiin voi liittää jatkokommunikaatiota (ymmärrettävyys). Kommunikaatio on prosessi, missä kaikkia merkityksiä ei voi valita yhtä aikaa. Valinnoista muodostunut kokonaisuus voi vakiintua sosiaalisesti järjestelmäksi. (Luhmann 2004, 241, Åkerstrøm Andersen 2003, 76)

Järjestelmä voi loogisesti olla olemassa vain jos se tekee eron itsensä ja *ympäristönsä* välille. Järjestelmä luo itsensä yksinkertaistamalla ympäristönsä monimutkaisuutta omaksi rakenteekseen. Prosessin jatkuessa järjestelmän sisäisellä monimutkaisuudella on taipumusta kasvaa, mutta avoin ympäristö on väistämättä monimutkaisempi ja kaottisempi kuin suljettu järjestelmä. Järjestelmä on olemassa erona ympäristöön, ja ympäristö näyttäytyy sille taustahällynä. Hälystä voi nousta järjestelmään vaikuttavia ärsykeitä, mutta se havaitsee ne vain oman rakenteensa mukaisesti. (Luhmann 1995, 2004) *Autopoiesi* viittaa ”järjestelmään, joka uusintaa kaikki järjestelmän muodostavat elementaariset yksiköt samoista elementeistä koostuvassa verkostossa. Siten se rajaa itsensä ympäristöstä” (Luhmann 2004, 240). Toisin sanoen järjestelmä, mikä uusintaa rakenteensa ja ylläpitää erottumista ympäristöstään, on autopoieettinen. Elämä ja tietoisuus tarvitsevat tiettyjä resursseja tai elementtejä, samoin sosiaaliset järjestelmät. Organisaatio tarvitsee poistuvien jäsenten tilalle uusia jatkamaan interaktiota ja kommunikaatiota. Kommunikaatio on autopoieettista, kun ”kommunikointi liittyy edelliseen kommunikaatioon tai ennakoii jatkokommunikaatiota” (Luhmann 2004, 242).

Moderni yhteiskunta perustuu funktionaaliseen *eriytymiseen*. Yhteiskuntajärjestelmä sisältää erilaisia keskinäisessä riippuvuussuhteessa olevia ala- tai funktiojärjestelmiä, kuten talous, oikeus, tiede, taide, politiikka, kasvatus ja uskonto, joiden koodit eivät voi korvata toisiaan. Eriytymisestä seuraa se, ettei yhteiskuntaa voi nähdä yhtenä kokonaisuutena, vaan eri havaintopisteistä katsottuna maailma näyttää aina erilaiselta. (Luhmann 1995, 2004, Siisiäinen 2009) Yhteiskunnallisessa evoluutiossa on syntynyt *binäärikoodeja*, jotka voimistavat järjestelmien taipumusta eriytyä (Luhmann 2004, 83). Sosiaalinen todellisuus näyttäytyy binäärisinä rakenteina, missä minkä tahansa merkityksen osoittaminen on aina myös kaksiarvoisen erottelun tekemistä. ”Funktiojärjestelmät rakenteistavat kommunikaationsa käyttäen binääristä, kaksiarvoista koodia, joka esiintyy erikoistuneiden funktioiden näkökulmasta pätevyysvaatimuksiltaan universaalina ja sulkee pois kolmannet mahdollisuudet” (Luhmann 2004, 75). Näitä koodeja ovat esimerkiksi tieteen tosi/epätosi, oikeuden laillinen/laiton, talouden omistaa/ei-omistaa ja politiikan hallitus/oppositio. Tällä kommunikaation koodauksella kaikkea voidaan arvioida kontingenttina valintana, ja tutkia vastakkaista mahdollisuutta seurauksineen (Luhmann 2004, 77). Koodi itsessään on suljettu ja viittaa vain itseensä, mutta järjestelmä voi ottaa ympäristön huomioon niissä ehdoissa, millä se jomman kumman arvon antaa. Järjestelmä on koodin puitteissa

resonointikykyinen suhteessa ympäristöönsä. (Luhmann 2004, 80).

Taustalla on *kompleksisuus ja evoluutio*. Funktionaalinen eriytyminen on syntynyt evoluutiossa ”jatkuva mahdollisuuksien valinnassa” (Luhmann 2004, 161). ”Evoluutioon sisältyvä valinta synnyttää hyvin epätodennäköisen ja erittäin monimutkaisen järjestyksen” (Luhmann 2004, 161), sillä jo lähtötilanteessa potentiaalisia valintoja on paljon, ja jokainen valinta avaa aina uusien haarautuvien potentiaalisten valintojen horisontin. Evoluutio ei tarkoita järjestelmän parasta mahdollista sopeutumista ympäristöönsä, vaan ympäristö tuottaa jatkuvasti ärsykeitä muuntelulle ja toisaalta järjestelmä ensisijaisesti pyrkii oman autopoieettisen rakenteensa jatkamiseen eikä sopeutumiseen. Näin järjestelmä voi myös vaarantaa itsensä ja lopulta lakata olemasta. (Luhmann 2004, 47-51, 161)

Sosiaaliset järjestelmät siis syntyvät ja erottuvat toisistaan merkitysten kautta. Merkityksen valitseminen sulkee pois muita mahdollisia merkityksiä ja toisaalta merkityksen osoittaminen synnyttää kaksiarvoisen erottelun esimerkiksi suhteessa vastakohtaan. Merkitysten kommunikointi voi vakiintua aina funktiojärjestelmäksi asti, mutta silti siihen liittyy aina evolutiivinen häiriöiden, ristiriitojen ja muutoksen mahdollisuus.

3.2 Ristiriita ja konflikti

Merkitysten valikoitumiseen sisältyy ristiriidan mahdollisuus. *Ristiriita* on tilanne, missä järjestelmä ei kykene päätökseen, mutta autopoieesin jatkumiseksi sen on silti tehtävä valinta. Evoluutiota tapahtuu ristiriitojen kautta. Uusintuminen, järjestelmät, elementtien väliset suhteet ja poissuljetut vaihtoehdot ovat kontingenteja. Jokaiseen merkitykseen sisältyy kontingentti negaation tai epäjohdonmukaisuuden mahdollisuus. (Luhmann 1995, 359-368) Ristiriita toimii eräänlaisena hälytyskellona tai autopoieesia suojaavana *immuunijärjestelmänä*. Havaittu ristiriita uhkaa katkaista järjestelmän autopoieesin, kun vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia on hetkellisesti enemmän, mutta on jotenkin kyettävä silti valitsemaan. Seurauksena järjestelmän uusintuminen voi ohjautua hieman uudelle polulle. Järjestelmä suojautuu muutosten avulla ympäristöön huonosti sopivilta toimintamalleilta, jolloin hyödylliset poikkeamat kannattaa hyväksyä ja kytkeä järjestelmään. (Luhmann 1995, 359-373)

Yhteiskuntajärjestelmässä ristiriidat syntyvät epäjohdonmukaisesta kommunikaatiosta, missä odotukset tulevat epävarmoiksi ja epävakauttavat järjestelmää. Monimutkainen järjestelmä jopa tarvitsee ja tuottaa epävakautta voidakseen reagoida itseensä ja ympäristöönsä - esimerkiksi hinnat vaihtelevat kysynnän ja tarjonnan mukaan. Järjestelmän historiallisesti määrittäneet perusmuuttujat, rakenne ja kontingenssi vaikuttavat siihen, mitkä häiriöt on mahdollista tunnistaa. (Luhmann 1995, 359-369)

Kun ristiriita tulee kommunikoiduksi, kyseessä on *konflikti*. Yleinen ristiriitainen tilanne, vastakkaiset intressit tai molemminpuolinen vahinko ei vielä ole konflikti. Konfliktit ovat sosiaalisia järjestelmiä, jotka eivät muodostu alajärjestelmiksi, vaan ne ovat olemassa parasiittisesti. Konflikti ei pyri symbioosiin vaan vetää pääjärjestelmän mukaansa, kiinnittää sen huomion ja resurssit konfliktiin. (Luhmann 1995, 389) Pieniä konflikteja ilmenee kaikkialla, ja useimmiten ne jäävät nopeasti ratkeaviksi trivialiteeteiksi. Joissakin olosuhteissa konfliktit eivät välittömästi kuihdu pois, vaan kasautuvat yhtenäiseksi rintamaksi tai liikkeeksi ja saavuttavat kauaskantoisia seurauksia, pitkän ajallisen keston ja suuret yhteiskunnalliset seuraukset. Toisaalta ne ovat alttiita luonnolliselle entropialle, hajautumiselle; kiinnostus voi lopahtaa, siirrytään toisiin teemoihin tai asia onnistutaan ratkaisemaan tyydyttävästi ja unohdetaan. (Luhmann 1995, 390-393)

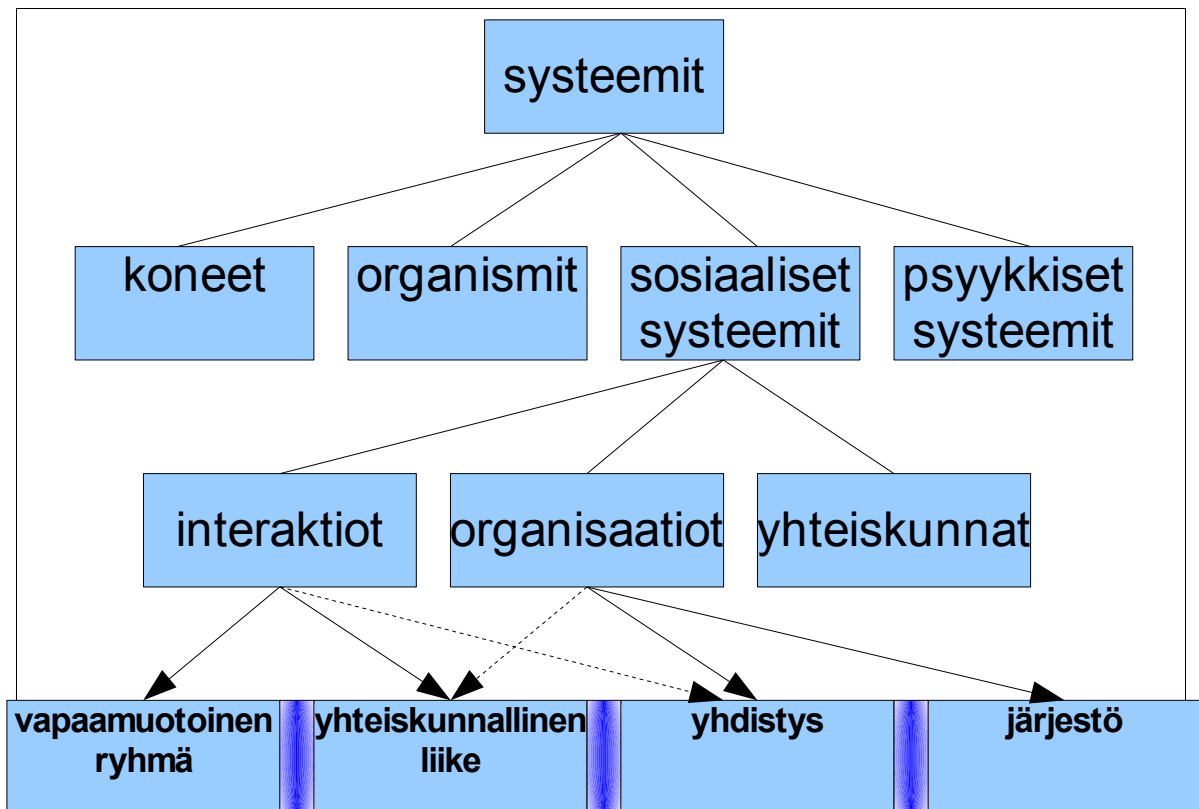
Siihen, miksi konfliktit voivat kasautua ja laajentua, Luhmann vastaa tekemällä eron interaktion ja yhteiskunnan välille: ”Interaktio ymmärretään yhteiskunnallisena tai sosiaalisena järjestelmänä, mikä ilmenee keskenään läsnäolevien välillä” (1995, 391), yhteiskunta taas ”on kaiken odotettavissa olevan sosiaalisen kommunikaation totaliteetti” (1995, 391). Interaktionaalisissa konflikteissa on joskus tekijöitä, jotka saavat sen syvenemään ja leviämään yhteiskunnalliseksi konfliktiksi. Toinen osapuoli voi vaikka huomata konfliktin teemojen poliittisuuden ja mahdollisuuden saada interaktion ulkopuolelta tukea. Myös moraali, laki ja tieteelliset todisteet ovat tekijöitä, jotka etukäteen määrittävät ja tukevat konflikteja. (Luhmann 1995, 390-393)

”Jos laki tai moraali epäonnistuu konfliktin käsittelyssä, syntyy erikoistuneita organisaatioita, jotka näkevät tehtäväkseen valikoida ja arvottaa yksittäisiä konflikteja yhteiskunnallisesti merkittäviksi” (Luhmann 1995, 393). Esimerkeiksi tästä Luhmann antaa ammattiyhdistykset tai diskriminaation semantiikan, kuten seksuaalinen

suuntautuminen tai ihonväri. ”On olemassa organisaatioita ja terminologioita valmiina antamaan yleisen merkityksen konfliktille” (Luhmann 1995, 393). Piraattiliikkeen voi nähdä toimivan näin, se kytkeytyy teemoihinsa sopiviin konflikteihin ja antaa niille yleisen merkityksen – kaikki näyttää olevan valvontayhteiskunnan pystyttämistä piratismiin verukkeella ja kansalaisoikeuksien kustannuksella. Luhmannin mukaan (1995, 393) joskus konfliktit voivat merkitä rakenteellista muutosta yhteiskunnassa. Konflikteista kasautunut rintama voi saada järjestelmät muuttamaan toimintamallinsa, historiallisesti esimerkiksi edellä mainitulla ammattiyhdistysliikkeellä on ollut suuri vaikutus.

3.3 Yhteiskunnalliset liikkeet

Luhmann (1995) luokittelee järjestelmät yleisestä tasosta interaktioon ja organisaatioon asti, ja Martti Siisiäinen (2009) tarkentaa erottelua ryhmäksi, yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, yhdistykseksi ja järjestöksi (kuvio 1). Sovellan tätä analyysissä. Kuvion kattolaatikkona on yleisesti systeemit, jotka voidaan erotella koneisiin, organismeihin, sosiaalisiin ja psyykkisiin järjestelmiin. Sosiaaliset järjestelmät jakautuvat interaktioon, organisaatioihin ja yhteiskuntiin. Interaktio on lyhytaikaista ja läsnäoloa vaativaa toimintaa. Organisaatio on tätä pidemmän jatkuvuuden omaava, enemmän rooleihin perustuva muoto. Yhteiskunta on kaiken sosiaalisen kommunikaation kokonaisuus. Interaktio häilyy vapaamuotoisen ryhmän, yhteiskunnallisen liikkeen ja osittain yhdistyksen välillä. Organisaatio on taas järjestyneempi muoto, joka voi olla järjestö, yhdistys tai yhteiskunnallinen liike.

Kuvio 1: Interaktioiden ja organisaatioiden luokittelu osana yleistä systeemitypologiaa (Siisiäinen 2009)

Interaktioon tarvitaan vähintään kaksi läsnäolevaa toimijaa. Interaktiolle on ominaista välittömyys, suora osallistuminen, lyhytkestoisuus ja puhutun kommunikaation hallitsevuus; interaktio rajoittuu usein vain yhteen puhujaan kerrallaan. Interaktiossa ei ole jäseniä, vaan vuorovaikutukseen osallistujia. (Siisiäinen 2009) *Organisaation* jäsenyys määräytyy pääsykriteerien perusteella ja jäsensuhteet voidaan solmia ja purkaa päätöksillä. Se on rakenteellisesti vakaa; sillä on tietyt tehtävät, ohjelmat, roolit, asemat, hierarkia ja säännöt. Henkilöt ovat helposti vaihdettavissa, sillä organisaation elementteinä ovat asemat tai positiot, eivät itse henkilöt. Organisaation päämäärät eroavat yksilöllisistä motiiveista, joten sen rakenne pääsee kehittymään suhteellisen vapaasti. Jatkuvuus ja riippumattomuus jäsenten yksilöllisistä mieltymyksistä ja motiiveista lisääntyy. Organisaatio voi olla olemassa riippumatta yksilöistä ja välittömästä interaktiosta. Luhmannin käsitys organisaatiosta muistuttaa Weberin käsitystä rationaalisesta byrokraattisesta organisaatiosta, mikä rakennetaan karsimalla affektionaaliset tekijät pois. (Siisiäinen 2009)

Yhdistys syntyy autopoieettisesti työstämällä yhteisiä merkityksiä ja intressejä. Ihmiset

ovat osa yhdistyksen ympäristöä ja vain jäsenroolissaan osallisia sen sisäiseen kommunikaatioon. Yhdistyksen muodostuessa kommunikoidaan, mobilisoidaan ja kiteytetään intressi yhdistyksen perustamiseksi ja se suhteutetaan muihin intresseihin ja yhdistykseen. Yhdistys on interaktio- ja organisaatiojärjestelmän välimuoto tai yhdistelmä. Yhdistykset eivät ole funktionaalisia järjestelmiä, mutta ne voivat pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan osajärjestelmiin. Yhdistyksen rekisteröityminen lisää sen ajallista pysyvyyttä, mutta jatkuvuus ei välttämättä yllä organisaation tasoiseksi. (Siisiäinen 2009)

Yhteiskunnallinen liike koostuu itseviittauksellisesta mobilisaatio-orientoituneesta kommunikaatiosta. Ero yhdistykseen on siinä, että jäseniä ei ole, eikä liike synny ja kasva virallisilla päätöksillä jäsenyydestä, vaan se perustuu potentiaalisten osallistujien mobilisaatioon. Keskeinen sitoutuminen liikkeeseen kehittyy suhteessa persooniin, eikä rooleihin, kuten puhtaammassa järjestelmissä. Liikkeen peruselementtinä on ahdistuksen tai angstin käsittely ja kommunikointi. Protesti vaatii myös teemoja, jotka viittavat esimerkiksi ”päättäjiin”. Teemat tarkentavat miksi ja mitä vastaan toimitaan. Teemojen avulla voi rakentaa siltoja liikkeisiin, alajärjestelmiin ja ihmisiin. Liike säilyy satunnaista interaktiota kauemmin, eikä rajoitu läsnäoloon. (Siisiäinen 2009) Seuraavaksi, jotta päästään havainnoimaan miten tämä tapahtuu piraattien tapauksessa, käsittelen systeemiteoreettisen analyysin tekemistä.

3.4 Analyysin tekeminen ”toisen asteen havainnointina”

Systeemiteorian käyttämistä tutkimuksessa Åkerström Andersen (2003, 69-71) lähestyy toisen asteen havainnoinnin kautta; tutkija havainnoi havainnointia. Kyse on osoittamisesta ja erottelusta, mikä on mahdollista aina syöttää takaisin itseensä. Johdonmukaiseen havainnointiin tarvitaan prosessia ohjaava erottelu, jollaisena tässä tutkielmassa toimii järjestelmä/ympäristö -ero. Tarkasteltaessa liikettä tällä tavalla, voidaan sujuvasti liikkua erottelun molemmille puolille (eli ”syöttää erottelu takaisin itseensä”) ja tarkastella niiden sisäisiä erotteluja. Voidaan tarkastella liikkeen sisällä tehtyjä erotteluja sen osien välillä ja yhteiskuntaa koskevia erotteluja alajärjestelmien välillä. Ohjaavan erottelun käyttäminen on tutkijan oman tulkinnan kysymys, sillä järjestelmät eivät itse kerro olevansa järjestelmiä, vaan kyseessä on teoreettinen konstruktio. Analyysirunko taas tarkentaa millä tavalla havainnoinnissa liikutaan erottelun molemmin puolin. Ensisijaisena

havaintopisteenä on piraattiliikkeestä nouseva kommunikaatio, minkä seurauksena analyysissa voi löytyä jokin järjestelmä/ympäristö -eroa kiinnostavampi erottelu.

Toisen asteen havainnoinnissa havainnoidaan ”ensimmäisen asteen” havainnointia, eli havainnoidaan tarkastelun kohteen osoittamia merkityksiä ja erotteluja kohteessa itsessään ja sen ympäristössä. Toisin sanoen kuvaillaan sitä miten kohde kuvailee havainnoimaansa kohdetta ja itseään. Käytännössä tämä toisen asteen havainnointi tapahtuu siten, että etsin piraattien tuottamasta aineistosta kuvailuja piraattiliikkeestä, yhteiskunnasta kokonaisuutena, yhteiskunnan alajärjestelmistä ja osia yhdistävistä teemoista.

Teoriasta ja valitusta analyysitavasta seuraa, että asioita jää myös piiloon ja huomaamatta. Kun järjestelmät voivat reagoida vain rakenteidensa mukaisesti, käsittekokonaisuutena teoria itsekin voi antaa lähinnä oman rakenteensa mukaisia vastauksia, kun sitä sovelletaan. Samoin tutkielman rakenne ja tutkijan ajattelutapa sulkevat mahdollisuuksia pois. Jostakin ulottuvuudesta ei saa niin helposti otetta, kuin jotakin muuta teoriaa käyttämällä olisi mahdollista saada. Tässä tutkielmassa nouseekin esiin kysymys siitä, miten systeemiteorialla voidaan selittää internetin kulttuuria, joka käytetyn käsitteistön valossa on lähinnä elämismaailman ja interaktion kohinaa. Luhmannin (1995, 163, 433) mukaan kulttuuri on merkitysten raja tai interaktion ja yhteiskunnan eron kattava semantiikka. ”Merkitysten raja” se on siinä mielessä, että interaktion aloittaminen vaatii jonkin taustakäsityksen siitä mitä se on. Interaktion ja yhteiskunnan ero taas on sosiokulttuurisen evoluution edellytys. (Luhmann 1995, 163, 433). Yhteiskunnassa on myös järjestymätöntä ja moniselitteistä elämismaailmallista kommunikaatiota (Luhmann 2004, 75), ja erilaisten kulttuurien ja elämäntapojen historiaa ajatellen niilläkin on järjestystä ja autopoieettista jatkuvuutta. Tästä saadaan tukea ajatukselle internetin kulttuurista, liittyhän verkossa tapahtuvaan interaktioon (jos se vielä mahtuu interaktion määritelmään) omanlaisiaan odotuksia ja toisaalta epäjärjestyneisyyttä.

Ennen siirtymistä aineistoon ja analyysiin, taustoitan vielä piraattiliikkeelle olennaisen havainnointiympäristön, internetin, kehitystä. Piraattiliikkeen syntyyn, toimintaan ja viestintään liittyy olennaisesti internetin kehitys ajan ja tilan ristiriitoja muuttavana teknologiana sekä tämän teknologian käyttö alakulttuurien ja yhteiskunnallisten liikkeiden alustana.

4 Teknis-kulttuurinen tausta

Systeemiteorian avulla voi antaa omanlaisensa tulkinnan internetin kehitykselle ja piraattiliikkeen synnylle. Minkälaiden funktiojärjestelmien välisten resonanssien seurauksena internetistä tuli sellainen kuin se nyt on, mitä ristiriitoja siitä on seurannut ja miten piraattiliike muodostuu koodaamaan ristiriidat ja tarjoamaan omaa ratkaisuaan? Seuraavaksi sovellan joitakin Luhmannin systeemiteorian käsitteitä aiheen taustojen kuvailuun.

4.1 Aika, tila ja rakenne

Luhmannin mukaan (1995, 386, 302) aika/tila-ristiriidat ovat aina muuttuneet uusien liikennettä lisäävien ja nopeuttavien keksintöjen myötä. Ensin teiden ja rautateiden, sitten lentämisen ja lopulta telekommunikaation vaikutuksesta. Liikenne on yhä nopeampaa, yhteiskunta yhä monimutkaisempi ja herkkyyys häiriöille lisääntyy. (emt. 1995, 384-386) Nopeampi liikenne ja tietoliikenne mahdollistavat yhteiskunnan, missä ärsykkeet leviävät nopeasti ja yllättävillä tavoilla.

Muutos aiheuttaa toisaalla ongelmia ja toisaalla ratkaisuja. Sosiaaliset järjestelmät ovat odotusrakenteita (Luhmann 1995, 292, 306-307), joiden itsensä ja olosuhteiden muutoksessa syntyy uusia tai pois sulkeutuvia odotuksia ja konflikteja. Järjestelmät pyrkivät kompleksiteetin redusointiin; uudet teknologiat monimutkaistavat yhteiskunnan vanhoja toimintoja, ja tämän havaittuaan jotkut alajärjestelmät voivat joutua vähentämään kompleksiteettia eri tavalla kuin ennen, kuitenkin pyrkien samaan lopputulokseen (emt. 300). Esimerkiksi internetissä tiedon tuottamisen, omistamisen ja käyttämisen suhteet hämärtyvät, mutta talous pyrkii ylläpitämään eroa ja odottaa tuottavansa voittoa vanhalla tavallaan.

Luhmannin mukaan (1995, 302) kirjoittaminen, kirjapaino ja joukkoviestintä käynnistivät rakenteellisia muutoksia, mitkä mahdollistivat havainnoinnin ja toiminnan vahvemman eriytymisen sekä uusia tapoja käsitellä tietoa. Eriytymisen ansiosta yhteiskuntien ja osajärjestelmien itsehavainnointi ei enää keskeyttänyt toimintaa. Internet on helppo nähdä jatkumona tälle kehitykselle, missä kommunikaatio, havainnointi ja toiminta tapahtuu

eriytyneemmin, nopeammin ja useampaan suuntaan. Esimerkiksi kuka tahansa voi julkaista havaintojaan ympäristöstään tai itsestään, tai pitää yllä ihmissuhteita sosiaalisen median kautta ilman välitöntä interaktiota, vaikka työnteon ohella. Internet mahdollistaa sen, että mistä päätteestä tahansa yksi digitaaliseen muotoon saatettu tuote, teos tai viesti voidaan nopeasti ja helposti monistaa, välittää kaikkialle, tallentaa, muokata ja taas jakaa uudelleen. Tämän internetin aiheuttaman aika/tila-ristiriidan muutoksen voi ajatella monien uusien ongelmien perustaksi; kuten nettipiratismiin, tietokonevirusten ja roskapostin. Toisaalta taas esimerkiksi pankissa asiointi, julkaiseminen, ostosten teko tai kokousten pitäminen ei aina enää edellytä fyysistä liikkumista.

Yhä suurempi osa tiedosta ja viestinnästä on digitaalisessa muodossa, ja digitaalisen tiedon määrän maailmassa ennustetaan pian kaksinkertaistuvan puolentoista vuoden välein (IT-viikko 2009). Tietoverkoista tulee yhä suurempia, monimutkaisempia ja vaikeammin hallittavia. Castellsin mukaan valtioille ja yhteiskunnallisille toimijoille tulee vaikeuksia sopeutua ”internetin vauhtiin” (Castells 2001, 271). Ja kun verkko läpäisee koko yhteiskunnan, internet-infrastruktuurin hallinnasta tulee merkittävä konfliktien lähde (Castells 2001, 277). Castellsin (2001, 5-8) mukaan internet on vähintään teolliseen vallankumoukseen verrattava muutosvoima, paljon enemmän kuin vain liikenteen kehitystä. Yhteiskunta on kommunikaatiota ja internet on hyvin mukautuva kommunikaatioväline, mitä voi käyttää kaikenlaisiin tarkoituksiin. Internet vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihimme ja odotuksiimme, mitkä toisaalta vaikuttavat siihen minkälaiseksi internet kehitetään ja mitä konflikteja siihen liittyy. Internetin ollessa yhä olennaisempi väline, siitä tulee myös poliittisten konfliktien uusi areena sekä poliittisten toimijoiden ja yhteiskunnallisten liikkeiden käytäntöjen muutosvoima (emt. 137).

Internetin käsittäminen ajan ja tilan suhteita muuttavana teknologiana tekee ymmärrettäväksi uusien ristiriitojen esiin nousemisen ja piraattiliikkeen muotoutumisen osaltaan niitä käsittelemään. Seuraavaksi kuvaillaan internetin historiaa ja kulttuuria, sillä teknologialla, hakkereilla ja piraateilla on paljon yhteistä. Oikeastaan Castellsin luokittelussa piraatit sopisivat hakkerien warettaja- ja poliittiseen alakulttuuriin. Tässä mielessä piraattiaatteella on pitkät juuret, sillä internetin mukana ovat levinneet sen historiassa dominoineet edistyksen, resurssien yhteisen jakamisen, vapauden ja verkostojen merkitykset, mihin monet nykyiset käyttäjät ovat kasvaneet.

4.2 Internetin historia

Eri lähteissä (Abbate 1999, Himanen 2000, Castells 2001) kuvatussa internetin historiassa korostetaan Yhdysvaltain puolustusministeriön, tiedeyhteisön ja 60-luvun opiskelijakulttuurin keskinäisiä vaikutuksia. Abbate (1999) kuvaa internetin historiaa perusajatuksenaan se, miten teknologia on sosiaalisen ympäristönsä tuote ja miten tuotetulle teknologialle keksityt merkitykset määrittävät sen käyttötapoja. Internetistä tuli nykyisenkaltainen kommunikaatioväline vasta kun ohjelmoitiin tarkoitukseen sopivat välineet. Tämä näkökulma sopii yhteen luhmannilaisen merkityksiin ja odotusrakenteisiin liittyvän näkökulman kanssa - psyykkiset ja sosiaaliset järjestelmät muodostavat merkityksiä ja odotuksia, jotka voivat liittyä esimerkiksi käyttäytymiseen tai teknologian toimintaan (Luhmann 1995, 59, 96). Eli kulttuuri ja yhteiskunta alajärjestelmien vaikuttavat siihen, miten internetiä käytetään ja miten internetissä toimitaan. Tietyissä ajassa ja tilassa aktualisoituneet merkitykset ja odotukset kuitenkin sisältävät potentiaalisen internetin käyttötapojen muutoksen.

Samoin kuin Abbate, Castells (2001, 27) pitää internetin vahvuutena sen avoimuutta ja monimuotoisuutta. Käyttäjistä tulee teknologian tuottajia ja koko verkon muovaajia. Käyttäjät soveltavat teknologiaa ja teknologia muuttuu käyttötavan mukaan. Internetin erityisyytenä tässä Castells (2001, 28) pitää sitä, että tällainen kehitys nopeutuu, kun uudet sovellukset voidaan jakaa heti interaktiivisesti joka suuntaan. Castells (2001, 9) on samaa mieltä Abbaten kanssa siitä, että teknologian sisältö ja käyttö määrittyy historiallisen ympäristönsä mukaan. Hän kertoo lyhyesti internetin historiaa Abbateen ja muihin lähteisiin perustuen.

Yhdet internetin juuret löytyvät Yhdysvaltojen puolustusvoimien ”Advanced Research Projects Agencyn” (ARPA) vuonna 1969 rakentamasta Arpanet-verkosta. ARPA:n tehtävänä oli mobilisoida erityisesti yliopistomaailmasta resursseja asevarusteluun, ja Arpanetin rakentamista perusteltiin tietokoneiden laskenta-ajan jakamisella ARPA:n eri keskusten ja tutkimusryhmien kesken. Verkkoa varten tarvittiin uutta teknologiaa, ja käyttöön otettiin Pentagonin alihankkijan Rand Corporationin kehittämä tiedonsiirtotekniikka. 1970-luvun alussa tarvittiin jälleen uutta teknologiaa erilaisten ARPA:n ylläpitämien verkkojen yhdistämiseksi, ja verkkojen välisen kommunikaation

välineeksi kehitettiin edelleen käytössä oleva standardi, TCP/IP-protokolla. Vuonna 1975 Arpanetin ylläpito siirtyi Defence Communication Agencylle (DCA), koska teknologia haluttiin levittää koko asevoimien käyttöön. Vuonna 1983 kuitenkin päädyttiin eriyttämään verkot armeijan käyttöön (Milnet) ja tutkimuskäyttöön (ARPA-Internet). Vuonna 1990 valtio antoi ARPA-Internetin hallinnan Yhdysvaltojen tiedejärjestö NSF:lle (National Science Foundation). Verkkoteknologia oli julkista tietoa ja telekommunikaation sääntelyä oltiin purkamassa, joten NSF päätti yksityistää internetin. Teknologian vapaa käyttö sai palveluntarjoajat nopeasti rakentamaan omia verkkojaan ja internetin leviämään maailmanlaajuisiksi.

Toiset internetin juuret löytyvät Castellsin (2001) mukaan tietokoneharrastajien parista. Esimerkkeinä ovat 1970-luvun lopun sähköiset BBS-ilmoitustaulut, BBS-verkko Fidonet, IBM-käyttäjien Bitnet ja avoimen lähdekoodin UNIX-käyttöjärjestelmän käyttäjäyhteisö. Vuonna 1980 Californian yliopistossa keksittiin välineet UNIX-käyttäjien Usenet-verkon ja Arpanetin väliseen tietoliikenteeseen, mikä yhdisti nämä kaksi perinnettä. Sen lisäksi, että eri verkkojen yhteensopivuus parani ja niiden yhteydet lisääntyivät, Castells (2001, 14) pitää tärkeänä kehityskulkuna hakkerikulttuuria ja UNIX-yhteisöstä levinnyttä avoimen lähdekoodin liikettä. Avoin lähdekoodi tarkoittaa sitä, että ohjelmiston koodi on vapaasti kehitettävissä eteenpäin ja uusiin suuntiin. Suosittuja avoimen lähdekoodin ohjelmia ovat esimerkiksi Firefox-nettiselain, OpenOffice-toimisto-ohjelmisto ja Linux-käyttöjärjestelmät. Teknologiaan vaikutti 1960-70-lukujen vapaa kampuskulttuuri (Castells 2001, 23) – tärkeää oli löytämisen ilo, yksilönvapaus sekä resurssien vapaa ja yhteinen käyttö vertaisten kanssa. Internetistä kehittyikin teknisesti ja sosiaalisesti avoin verkko. Näitä periaatteita periytyi hakkerikulttuuriin. Kolmannet internetin juuret ovat 1940-luvulta asti kehitellyt ideat informaation linkittämisestä hypertekstiksi, minkä toteuttaminen tuli mahdolliseksi 1980-1990-lukujen vaihteessa. Fysiikantutkimuslaitos CERN:issä toteutettiin tämä World Wide Webiksi nimetty hypertekstijärjestelmä ensimmäisine ohjelmistoineen.

Castells toteaa, että internet kehittyi yllättävästä tieteen, sotateknologian ja vapauden kulttuurin kohtaamisesta (2001, 17). Kylmän sodan kontekstissa asevoimien oli helppo antaa paljon resursseja tutkimukseen – toisin sanoen politiikan osajärjestelmä aiheutti resonanssia tieteen osajärjestelmään. Runsaiden resurssien varassa tutkijat pääsivät melko

vapaasti toteuttamaan omia ideoitaan hyvästä tieteestä tai maailman muuttamisesta ja samalla osallistivat oppilaitaan projektiin. Jälleen kyseessä olivat Castellsin mukaan (2001, 21) poliittiset intressit, kun internetin teknologiaa kaupallistettiin ja yksityistettiin – eli luhmannilaisittain sanoen politiikan osajärjestelmässä tapahtuneet muutokset 1980-luvulla resonoivat ympäristöönsä, tällä kertaa erityisesti talouteen.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että ensin sotilaalliset vaatimukset joustavuudesta ja kestävyydestä sekä tieteelliset vaatimukset vapaasta muokattavuudesta ja avoimesta tietoliikenteestä rakentuivat verkkoon. Vasta 1990-luvulla mukaan tuli enemmän kaupallisia vaatimuksia. Internet kehittyi erilaisten intressien, tai osajärjestelmien, välisestä vuorovaikutuksesta. Abbaten mukaan (1999, 4) internetin kulttuuri haastaa koko tuottajan ja käyttäjän välisen erottelun – käyttäjät ovat koko ajan määrittäneet internetin kehitystä ja ominaisuuksia. Alussa tutkijat kehittivät verkkoa omaan käyttöönsä, joten sen oli oltava joustava ja monimuotoinen sekä teknisesti että organisatorisesti. Nämä ominaisuudet jäivät pysyviksi ja tekivät verkosta hyvin sopeutumiskykyisen ja eri käyttötarkoituksiin mukautuvan (Abbate 1999).

4.3 Hakkerikulttuuri

Internetin kulttuuri ja hakkerikulttuuri sopivat systeemiteoriassa ainakin osittain yhteiskunnallisten liikkeiden ja yhteiskunnan itsehavainnoinnin piiriin (vrt. Luhmann 2004, 177), toisaalta niitä voi ajatella myös odotusrakenteiden kautta. Internet on kehittynyt tiettyjen odotusten pohjalta ja toiminta verkkoympäristössä vahvistaa joitakin odotuksia ja heikentää toisia. Castellsin (2001, 36) mukaan internetin kulttuurin lähtökohtana on yliopistomaailmaan perustuva tekno-meritokraattinen, tieteeseen ja kehitykseen uskova kulttuuri, missä tieteen etiikkaa vertaisarviointineen ja avoimuuksineen sovelletaan tietyn teknisen järjestelmän kehittämiseen. Historiallisesti internet syntyi akateemisissa piireissä, mistä tietyt arvot ja tavat periytyivät hakkerikulttuuriin. Castellsin mukaan (2001, 50-51) hakkerikulttuuri on vapauten, yhteistyöhön, vastavuoroisuuteen ja epämuodollisuuteen perustuvaa teknologisen luovuuden kulttuuria. Hakkerikulttuuri sisältää alakulttuureja, kuten rikollisia krakkereita, ”warettajia”, yksilöllistä kapinaa ja poliittisia periaatteita. Viimeisistä esimerkkeinä ovat Free Software Foundation ja Electronic Frontier Foundation, jotka keskittyvät

sananvapauteen, ilmaisunvapauteen ja yksityisyydensuojaan internetissä. Tässä valossa piraattiliikkeen yhteys hakkerikulttuuriin on selvä, piraatit ajavat samoja teemoja samalla alueella. Castellsin mukaan (2001, 52) hakkerimaailman monimuotoisuutta yhdistävä tekijä on usko tietoverkon voimaan ja siihen, että se tulee pitää yhteisenä hyödykkeenä. Perusarvo on vapaus ja erityisesti vapaus teknologiaan.

Castells (2001, 52-61) pitää internetin virtuaaliyhteisöjen kirjoa yhtä suurena kuin yhteiskunnassa yleensäkin. Kaikenlaiset yhteisöt ja liikkeet käyttävät hyödykseen verkon joustavuutta. Yhteisinä tekijöinä on ilmaisunvapaus monelta monelle sekä itseohjautuva julkaiseminen, järjestäytyminen ja verkostoituminen. Itseohjautuva verkostoituminen tarkoittaa sitä, että kuka tahansa voi löytää tai perustaa verkossa oman yhteisönsä ja että tämä muuttaa järjestäytymistä, yhteisöllistä toimintaa ja merkitysten rakentumista. Virtuaaliyhteisöt ovat omaksuneet osia hakkerikulttuurista, mutta sen sijaan että käyttäisivät teknologiaa teknologian vuoksi, ne käyttävät sitä sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen elämään.

Himäsen (2000, 7-9) mukaan hakkerit pitävät informaation jakamista itseisarvona ja haluavat edistää ihmisten mahdollisuuksia saada tietoa ja käyttää teknologiaa. Tähän sisältyy sananvapaus ja vapaa pääsy verkkoon. EFF:n (Electronic Frontier Foundation) perustajat olivat huolissaan siitä, että ymmärtämättömyys ja internet-lukutaidottomuus johtaisivat internetin totalitaristiseen sääntelyyn sekä sananvapauden ja yksityisyyden heikentämiseen (Himänen 2000, 85). Samat huolet toistuvat piraattienkin puheessa. Himäsen (2000, 86) mukaan:

”Netin historiassa sananvapaus ja yksityisyys ovat olleet hakkereille tärkeitä ihanteita, joita varten he ovat myös kehittäneet verkkoa tiettyihin suuntiin. EFF:n kaltaisille hakkeritahoille syntyi tarve, kun valtio ja yritykset alkoivat 1990-luvulla kiinnostua verkosta laajamittaisesti ja ovat siitä lähtien pyrkineet viemään sitä usein hakkeri-ihanteille vastakkaiseen suuntaan.”

Sananvapauden ja yksityisyyden lisäksi Himäsen (2000, 99) tulkinnan mukaan hakkerit arvostavat aktiivisuutta:

”Sananvapaus on edellytys sille, että voi olla aktiivinen yhteiskunnassaan, vastaanottaa ja ilmaista erilaisia näkemyksiä. Yksityisyys antaa ihmiselle puolestaan suojan olla aktiivinen oman elämäntyyliensä luomisessa; valvonnallahan pyritään saamaan ihmisestä tietoa, jonka avulla hänet voidaan taivutella

tehokkaammin elämään tietyllä tavalla ... Itse-aktiivisuuden idea hylkää taas pelkkänä passiivisena vastaanottajana elämässä olemisen ja puohustaa ajatusta oman intohimonsa toteuttamisesta elämässä.”

Yhteenvetona voidaan sanoa, että internetin kulttuurissa jo olemassa olleet yhteisöt ovat saaneet uuden virtuaalisen ympäristön ja välineet, ja toisaalta syntyy lisää edellytyksiä uusien yhteisöjen kirjon kasvulle.

4.4 Systeemiteoreettinen kuvaus

Edellä kuvatun kehityksen voi ilmaista systeemiteorian käsitteiden avulla. Luhmannin mukaan (2004, 132-3) tiede vie yhteiskuntaan valintatietoisuutta ja tekniikkaa. Muille funktiojärjestelmille jää käyttökelpoisen ja -kelvottoman lajittelu. Vain pieni osa kaikesta tieteellisesti mahdollisesta toteutuu, sillä valinnat riippuvat eri järjestelmistä – teknisiä mahdollisuuksia hylätään tai otetaan käyttöön taloudellisen kannattavuuden vuoksi, lain kriteerien mukaan tai poliittisten tilaisuuksien mukaan. Internetin kehityksen voi nähdä juuri näin. Panos tekniikan kehittämiseen sotilaallisen viestinnän tarpeisiin johtui kylmän sodan poliittisesta tilanteesta, mutta lopulta tieteen tarjoama tekniikka otettiin käyttöön paljon laajemmin. Edelleen tämän tekniikan suhteen ollaan yhä uusissa valintatilanteissa, kuten miten ratkaista piratismiongelma.

Kylmän sodan vuoksi politiikan alajärjestelmästä säteili vaikutuksia tieteen alajärjestelmään, mikä nopeutti tieteen tarpeisiin sopivan teknologian kehittymistä (tietokoneohjelmien käyttöajan jakaminen ja suorittaminen etänä). Samalla aikakauden yhteiskunnallisten liikkeiden tarpeet nyrjäyttivät teknologiaa henkilökohtaisen viestintävälineen suuntaan (postituslistat, BBS:t). Uutta teknologiaa alettiin käyttää sotilaallis-poliittisiin (Milnet), tieteellis-teknologisiin (Arpa-Internet) ja yhteisöllisiin (Fidonet, Bitnet, Usenet) tarkoituksiin, toisin sanoen politiikan ja tieteen alajärjestelmien sekä yhteiskunnallisten liikkeiden tarpeisiin. Teknologia kehittyi pitkälle tämän asetelman piirissä, kunnes politiikan alajärjestelmän muutokset jälleen resonoivat ympäristöönsä, tällä kertaa tieteen sijaan enemmän talouden osajärjestelmään – internet yksityistettiin. Tuotteistaminen ja kaupallistaminen levitti teknologian laajalle yhteiskuntaan, tuottaen suuria voittoja talouden osajärjestelmässä. Vasta tässä vaiheessa, 1990-luvulla ja vuosituhaten vaihteessa, politiikan ja talouden osajärjestelmät alkoivat enemmän havainnoida internetiä ja luoda kytkentöjä siihen: syntyi IT-buumi ja alettiin puhua

tietoyhteiskunnasta.

Uuden teknologian käyttöönotto resonoi myös oikeuden osajärjestelmään: syntyi uusia immateriaalisen omaisuuden kiistoja viimeistään vuosituhannen vaihteen Napster-tapauksesta alkaen. Napster oli ensimmäisiä tiedostojen hajautetun jakamisen käyttäjien kesken laajassa mittakaavassa mahdollistavia vertaisverkkopalveluita, minkälaisia on nyt yhä enemmän käytössä. Ja nyt lain näkökulmasta jo suuri osa nuorista on jossain määrin ”nettirikollisia”. Nuorisoriikollisuuskyselyn tulosten (Aaltonen 2009, 52) mukaan 69 prosenttia nuorista oli edeltäneen vuoden aikana kopioinut tiedostoja luvattomasti internetistä tai vertaisverkoista. Tosin rikosoikeudellisesti muutaman teoskappaleen kopiointi ei ole rangaistavaa (Aaltonen 2009, 47). Internetin tuottamassa ärsykkeessä oikeuden osajärjestelmään on kyse siitä, että immateriaalioikeutta kehitettäessä on pyritty estämään luvaton kopiointi ja turvaamaan immateriaalisen omaisuuden järjestelmä, mutta ei ole ollut mahdollista ennakoida tilannetta, missä teknologia muuttaa ajan ja tilan suhteita tavalla, joka tekee lain rikkomisesta niin helppoa ja suosittua, että lain valvonta ja legitimizeetti kärsivät. Resonanssia näkyy myös kasvatuksen osajärjestelmään uusina haasteina ja tietotekniikan opetuksen lisäämisen tarpeena. Blogit, foorumit ja sosiaalinen media vaikuttavat taas politiikan osajärjestelmään, kun uusia poliitikkoja ja puolueita nousee näitä välineitä hyödyntäen.

Systemiteoria ja edellä kuvattu internetin tekninen ja kulttuurinen tausta sopivat yhteen tutkielman ja tutkimuskohteen kannalta siten, että teknisesti ja sosiaalisesti verkko voidaan käsittää kahtena järjestelmänä, jotka resonovat keskenään ja ympäristönsä kanssa. Teknologia mahdollistaa piratismiin, internetin kulttuurinen tausta lisää sen politisoitumisen mahdollisuutta vapauden ja valvonnan teemojen mukaan, mikä puolestaan voi lisätä käytetyn teknologian rakenteen pysyvyyttä. EFF:n perustajan John Gilmoren (2010) käyttämän sanonnan mukaan verkko kohtelee sensuuria häiriönä, minkä se kiertää. Mutta jos jokaista solmukohtaa valvotaan, kiertäminen tulee huomattavasti vaikeammaksi ja uhkaa verkon alkuperäistä teknistä ja sosiaalista rakennetta. Analyysissa muodostan kuvan siitä, miten piraattiliike havainnoi internetin vaikutuksesta esiin nousevia ristiriitoja internetin kulttuurin perinteisten arvojen mukaan. Sitä ennen muodostan vielä analyysirungon ja kuvailen aineiston.

5 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Åkerström Andersenin ohjeet auttavat hahmottamaan miten teoriaa voi käyttää apuna analyysissa ja johtopäätösten tekemisessä. Aineiston erittelyyn ja luokitteluun otan taas avuksi teorialähtöisen sisällönanalyysin, joka on järjestelmällinen, joustava ja tunnettu menetelmä. Se on sopiva väline aineiston selkeään tiivistämiseen käytännössä, ja antaa tilaa sen jälkeen teorian soveltamiseen. Selkeän ja järjestelmällisen välineen käyttö myös lisää tutkimuksen toistettavuutta. Tuomen ja Sarajärven (2002, 93) mukaan sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen perusmenetelmistä: ”useimmat eri nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa tavalla tai toisella sisällönanalyysiin”. Sisällönanalyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon, mutta kadottamatta haluttua informaatiota. Tarkoituksena on myös informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta selkeä ja yhtenäinen kuva, että voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (emt. 2002, 110) Kun sisällönanalyysia käytetään teorialähtöisesti, aineiston ”luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Tällöin analyysia ohjaa jokin teema tai käsitekartta. Teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on analyysirungon muodostaminen” (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 116). Analyysirungon luokitusten avulla aineistosta voidaan poimia ne asiat, jotka siihen sopivat ja jättää loput pois, tai muodostaa niistä luokka ”muut”. Teorialähtöisellä sisällönanalyysillä voidaan myös testata teoriaa uudessa kontekstissa. (emt. 2002, 116)

5.1 Järjestelmä/ympäristö -erosta analyysirunkoon

Analyysirungon johdan tutkimuskysymyksistä, joten sitä kautta analyysia ohjaa järjestelmä/ympäristö-ero. Sovellan tässä Åkerström Andersenin (2003) esimerkkiä erottelujen takaisinsyötettävyydestä. Analyysirungossa on kaksi pääkategoriaa, ympäristö ja järjestelmä, joiden välinen ero on syötettävissä takaisin molempiin puoliin. Erottelu ja takaisinsyöttö voidaan kuvata seuraavasti (taulukko 1):

Taulukko 1: Järjestelmä / ympäristö -erottelun takaisinsyöttö

järjestelmä		ympäristö	
järjestelmä	ympäristö	järjestelmä	ympäristö

Yläkategorioita järjestelmä ja ympäristö vastaavat erot voidaan löytää niistä itsestään – järjestelmä koostuu osista, jotka muodostavat toisilleen ympäristön ja vastaavasti ympäristö muodostuu toisista järjestelmistä, jotka muodostavat toisilleen ympäristön. Edellisen mukaisesti voidaan tehdä analyysirunko (taulukko 2), missä erottelua ja sen takaisinsyöttöä sovelletaan piraattiliikkeeseen ja yhteiskuntaan. Taulukon vasen yläkategoria (a) käsittelee tutkimuskysymystä piraattiliikkeen itsehavainnoinnista. Järjestäytyessään ja toimiessaan liike ottaa huomioon sitä itseään määrittelevät teemat ja toimintaympäristönsä. Yläkategorian alla on järjestelmä/ympäristö -erottelu uudestaan. Liikkeessä voidaan nähdä erilaisia osia, kuten puolue, yhdistykset ja vapaamuotoiset ryhmät, jotka muodostavat toisilleen ympäristön. Oikeanpuoleinen yläkategoria (b) viittaa tutkimuskysymykseen ympäristön havainnoinnista. Ympäristöään havainnoidessaan liike ottaa huomioon sitä itseään määrittelevät teemat ja ympäristön järjestelmien koodit. Se merkityksellistää havaitsemiaan ristiriitoja ja artikuloi niitä eri järjestelmiin mahdollisesti sopivilla tavoilla. Ja jälleen alla on sama erottelu uudestaan. Liikkeen ympäristö voidaan nähdä joukkona järjestelmiä, kuten funktiojärjestelmät, teknologia ja internetin kulttuuri, jotka muodostavat toisilleen ympäristön.

Taulukko 2: Järjestelmä / ympäristö -erottelu piraattiliikkeeseen sovellettuna

a) piraattiliikkeen itsehavainnointi: teemoihin sopiva järjestäytyminen ja toiminta		b) yhteiskunnan havainnointi: teemojen mukainen ristiriitojen merkityksellistäminen	
a1) piraattiliikkeen järjestäytyminen ryhmiksi, yhdistyksiksi, puolueeksi	a2) liikkeen osien väliset suhteet ja erottelut	b1) funktiojärjestelmät, internetin kulttuuri, tieto- ja viestintäteknologia	b2) funktiojärjestelmien, internetin kulttuurin ja teknologian väliset suhteet tai ristiriidat

Tuomen ja Sarajärven (2009) analyysirunko-ohjeita soveltaen aineiston analyysin

etenemisen ja asettumisen edellisten taulukkojen mukaan voi myös esittää näin (taulukko 3):

Taulukko 3: Analyysirunko

alkuperäiset ilmaukset aineistossa →	pelkistetyt ilmaukset →	a1	→ piraattiliike	→ piraattikommunikaatiota yhdistävät teemat tai erottelut
		a2		
		b1	→ yhteiskunta	
		b2		

Analyysi etenee taulukon vasemmasta reunasta alkaen. Ensin käyn läpi aineistoa etsien siitä toistuvia ilmaisuja, mitkä pelkistettynä kuvaavat liikkeen osia (a1) ja osien välisiä suhteita (a2), yhteiskunnan osia (b1) ja osien välisiä suhteita (b2). Taulukon oikeassa reunassa on vielä analyysia yhdistävä pääluokka, mihin pelkistyy liikkeen perusteema, joka määrittää liikettä itseään ja sen ympäristön ristiriitojen merkityksellistämistä. Teorian perusteella voi odottaa, että piraattiliikkeellä järjestelmänä tai ”konfliktien rintamana” on peruserottelu tai teema, minkä mukaan se havainnoi yhteiskuntaa ja määrittää itsensä.

6 Aineisto

Tässä luvussa perustelen aineiston valinnan ja rajauksen sekä kuvailen aineiston keruun ja sisällön. Piraattiliiton ja -puolueen verkkosivut tarjoavat runsaasti helposti saatavilla olevaa aineistoa. Blogikirjoituksista ja artikkeleista löytyy tämän tutkielman näkökulmasta hedelmällisin sisältö ympäröivään yhteiskuntaan ja liikkeen omaan toimintaan liittyen. Kävin seuraamassa joitakin Piraattipuolueen tapaamisia, kävin läpi puolueen ja liiton keskustelupalstoja ja seurasin piraattiliiton uutisia, mutta tutkielman kannalta olennaisin informaatio tiiviissä ja selkeässä muodossa löytyi Piraattiliiton artikkeleista ja Piraattipuolueen blogista, joten päätin rajata aineiston niihin. Blogista ja artikkeleista valikoin otsikon ja sisällön silmäilyn perusteella järjestelmä/ympäristö-erottelun kautta ajateltuna hedelmälliset tekstit sekä tekstejä, joista nousi esiin joitakin muita tärkeitä erotteluja. Joissakin blogikirjoituksissa myös kerrottiin tapaamisten ja kokousten sisällöstä.

Kun piraattiliike ajatellaan järjestelmäksi, joka havainnoi itseään ja ympäristöään, näitä kahta puolta voi tarkastella aineistossa tapahtuvien erottelujen ja viittausten kautta. Esimerkiksi toiminnan ja sen resurssien järjestämistä määrittävät usein ympäristön vaatimukset. Liikkeen rakenne ja siinä mukana olevien toimijoiden asioille antamat yhteiset merkitykset taas määrittävät sitä, mitä asioita liike voi ympäristössään havainnoida. Kommunikaation rakenne määrittää myös sitä, mitä argumentteja ja kytkentöjä siinä voi esittää ja millä tavalla siihen voi osallistua.

6.1 Internet-aineiston luonteesta

Verkkoaineistoa ei ole aina helppo määritellä; on kyse kulttuurituotteesta, tiedotuksesta, organisaatioiden dokumenteista ja toimijoiden keskinäisestä kommunikaatiosta. Kuula pohtii verkkoaineiston käyttöä seuraavasti:

”Eettisesti internetin tutkiminen on erityisellä tavalla haasteellista. Ensinnäkin paikan ja todellisuuden käsitteet saavat uuden merkityksen virtuaalisessa ympäristössä. Toisekseen julkisen ja yksityisen välinen raja muuttuu häilyväksi, ja se joudutaan määrittelemään tilannekohtaisesti. Paikan, todellisuuden, julkisen ja

yksityisen tulkinnat vaikuttavat internetin käyttäjien ja tutkijoiden ymmärrykseen virtuaalisesta ympäristöstä ja sen luonteesta. Samalla ne vaikuttavat siihen, miten eettiset kysymykset internet-tutkimuksen yhteydessä asetetaan.” (Kuula 2006, 193)

Tässä tapauksessa blogit ovat julkista ja vapaaseen käyttöön annettua aineistoa. Blogissa ja artikkeleissa käsitellään piraattiliikkeen teemoihin liittyviä kysymyksiä, joten pois jäävät ne eettiset kysymykset mitä voi liittyä esimerkiksi sähköpostilistan tai keskustelupalstan käyttöön aineistona. Blogin kommenttiketjut tosin muistuttavat keskustelupalstaa, joten niissä otan tarpeen mukaan huomioon viestien kirjoittajien yksityisyyden, jos lainaan yksittäistä kommenttia.

Mitran ja Cohenin (1999, 199) mukaan vanhoja analyysitapoja voi käyttää verkossa olevan tekstin analysoimiseen, mutta kannattaa ottaa huomioon erot suhteessa painettuun tekstiin – verkossa teksti on intertekstuaalista, multimediaalista ja muuttuvaa. Tämä kuvaa hyvin keskustelevaa blogimuotoista julkaisua. Tekstiin voidaan liittää linkkejä, kuvia, videota, ääntä, ja kommentteista voi muotoutua pitkäkin keskustelu, joka voi poikia taas uuden blogikirjoituksen. Tässä käytetyssä aineistossa harvat audiovisuaaliset lisät eivät vaikuttaneet olennaisilta, mutta joistakin kirjoituksista seuranneet pitkät kommenttiketjut otin huomioon.

6.2 Blogi ja artikkelit

Verkosta on helppo kerätä nopeasti ja paljon aineistoa, joten aineiston rajaamisesta tulee entistä tärkeämpää. Piraattiliiton ja -puolueen sivuilta löytyy uutisia, artikkeleita, keskustelupalstat, blogi ja wiki. Wikin sisältö liittyy pitkälle käytännön toiminnan järjestämiseen ja keskustelupalstoilla taas on paljon yleistä keskustelua aiheen vierestä. Piraattiliiton uutiset tarjoavat hyvän katsauksen siihen, minkälaisia ongelmia piraattiliike yhteiskunnassa havainnoi. Tutkimusasetelman näkökulmasta Piraattipuolueen blogi ja Piraattiliiton artikkelit kuitenkin tarjoavat aineistoa edellisissä järjestyneemmässä muodossa, joten on käytännöllistä tehdä rajaus niihin. Koska systeemiteorian perusajatuksia on järjestyksen havainnointi, kannattaa käyttää aineistoa, missä liikkeen kommunikaatio on riittävän pitkälle järjestynyttä. Näin on löydettävissä olennaisimmat kytkennät ja erottelut.

Tälläkin rajauksella aineistoa kertyi paljon. Kävin läpi Piraattiliiton artikkelit ensimmäisestä tuoreimpaan asti. Ensimmäinen artikkeli on julkaistu elokuussa 2006 ja

aineiston keruuhetkellä uusin julkaisu oli marraskuun alusta 2009. Silmäilin kirjoitukset läpi, ja rajasin niistä pois tutkielman tarkoituksiin soveltumattomia, kuten ”Lex Karpelan” (tekijänoikeuslain muutos 821/2005) eduskunnan äänestyslistan. Tekstitiedostoon kopioituna sivuja artikkeleista kertyi 60. Piraattipuolueen blogin kävin läpi samalla tavalla. Vanhin kirjoitus on toukokuulta 2008 ja keruuhetkellä uusin lokakuun lopusta 2009. Näistäkin rajasin soveltumattomat kirjoitukset pois, kuten lyhyet ilmoitukset joidenkin jäsenyhdistysten perustamisesta. Tekstitiedostoon sivuja kertyi 108. Piraattipuolueen blogista aineistoa on käytössä siis paljon enemmän kuin Piraattiliiton artikkeleista.

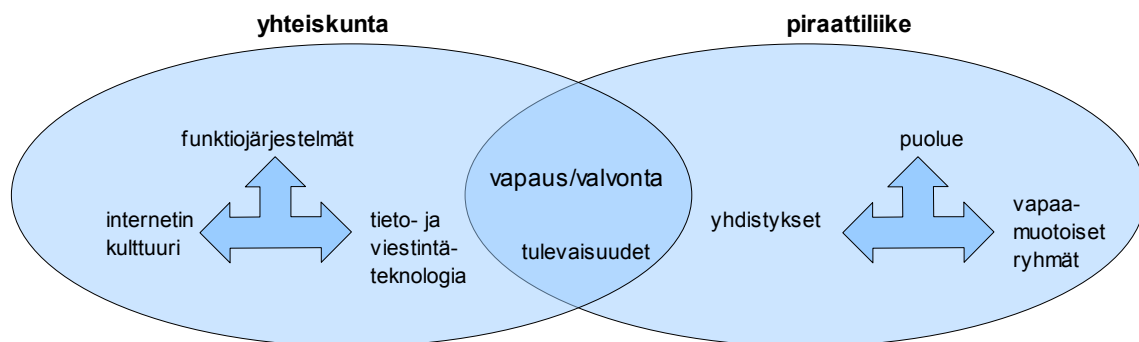
Otsikkojen perusteella luokiteltuna 15 valitsemaani Piraattiliiton artikkeleita ovat keskenään hyvin erilaisia. Näistä kuusi on talouden, luovan alan ja tietoyhteiskunnan muutosta kuvailevaa, kaksi piratismia määrittelevää, kaksi liiton järjestämän kirjoituskilpailun voittajatekstejä, kaksi haastattelua, kaksi vastinetta muiden tahojen kirjoituksiin, yksi uudelleenjulkaistu levy-yhtiön toimitusjohtajan tekijänoikeuskriittinen teksti ja yksi raportti digitaalisen median ja kaupan MindTrek-tapahtumasta. Piraattipuolueen blogikirjoituksia kertyi 53 kappaletta, joista osa on lyhyempiä ja jotkut vain osittain rajaukseen sopivia. Otsikkojen perusteella luokiteltuna teksteistä noin puolet käsittelee puolueen ydinteemoja - vapautta, tekijänoikeuksia, kopiointia ja jakamista, yksityisyyttä, demokratiaa ja tietoyhteiskuntaa. Lopuista 13 käsittelee puolueen omaa toimintaa, 6 osoittaa yksittäisiä ongelmaesimerkkejä, neljä käsittelee tekijänoikeusreformin ratkaisumalleja ja kaksi käsittelee tiedettä ja tutkimusta.

Itse analyysissa kokonaisten tekstien luokittelua tärkeämpää on etsiä tekstissä tehtyjä erotteluja ja viittauksia. Kävin aineistoa läpi etsien siitä erotteluja, mitkä koskevat yhteiskuntaa kokonaisuutena (muodostaen eron liikkeen ja yhteiskunnan välille), eri funktiojärjestelmiä (syöttäen järjestelmä/ympäristö-eron liikkeen ympäristöön ja havainnoiden järjestelmien välisiä ristiriitoja), liikkeen omaan organisoitumista sekä yksityiskohtaisempia erotteluja, mitkä nousevat esiin tekstistä. Käytännössä tekstinkäsittelyohjelmassa merkitsin nämä kohdat huomiovärillä ja tein tarkennuksia marginaaliin, yleensä kirjoittamalla tekstissä tehdyn viittauksen järjestelmän mukaan tai tiivistämällä esiin nostetun erottelun (esimerkiksi passiivinen/aktiivinen kuluttaja-osallistuja, valvonta/vapaus, niukkuuden/runsauden markkinat). Seuraavaksi tarkastelen miten nämä viittaukset ja erottelut kytkeytyvät yhteen kokonaisuudeksi, mistä liike

rakentuu. Miten teknologian kehityksen seuraukset ja järjestelmien väliset ristiriidat - tai näitä koskevan kommunikaation elementit - kytkeytyvät yhteen uuden yhteiskunnallisen liikkeen teemoiksi? Mitä liike havaitsee ja miten?

7 Analyysi

Analyysiluku alkaa piraattikommunikaatiota yhdistävän erottelun, vapauden ja valvonnan, käsittelystä. Tämä kohta vastaa analyysirungon (taulukko 3) oikean reunan ruutua ja vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen siitä, minkä erottelun mukaan liike havainnoi. Aineistosta löytyy teemojen mukaiset tulevaisuuskuvat. Tiedon, kulttuurin ja sananvapauden edistämällä lähestytään utopiaa, uutta renessanssia, mutta antamalla valvonnan lisääntyä, ajaututaan orwellilaiseen dystopiaan. Lisäksi löytyy käytännön esimerkki ristiriidan käsittelystä puolueelle tehtyjen lahjoitusten julkisuudesta päätettäessä. Perusteemojen käsittelystä siirrytään yhteiskunnan havainnoinnin käsittelyyn ja vastataan toiseen tutkimuskysymykseen liikkeen ympäristön rakentumisesta löydetyn erottelun kautta. Lopuksi käsitellään liikkeen itsensä rakentumista suhteessa ympäristöönsä ja vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen.

Kuvio 2: Piraattiliikkeen rakentuminen. Vasemmalla yhteiskunta, oikealla piraattiliike ja keskellä järjestelmä/ympäristö-eron muodostuksen kautta liikkeen rakentava perusteema.

Analyysin hahmottamista auttaa kuvio 2. Muodostin kuvion analyysirungon ja analyysin tulosten avulla. Aineiston käsittelyn jälkeen listasin löytyneet viittaukset ja erottelut (kts. liite), joiden välisistä yhteyksistä tein teoriasidonnaisia päätelmiä: minkälaiden erottelujen kautta funktiojärjestelmien koodit ja ristiriidat ilmenevät? Minkälaiden erottelujen kautta

teknologian muutos ilmenee? Mikä yhdistää erotteluja? Miten ”nykyiset tulevaisuudet” kuvataan perusteeman valossa? Miten piraattiliike määrittyy ympäristönsä havainnoinnin kautta? Kuvion tarkoituksena on tiivistää analyysin perusajatus, eli se, miten piraattiliike ja yhteiskunta rakentuvat tietyn erottelun kautta. Keskellä on ydinristiriita valvonta/vapaus ja siihen liittyvät ”tulevaisuudet”. Tämä ristiriita on piraattikommunikaatiota yhdistävä ja järjestelmä/ympäristö -eron luova teema, joten siksi se on kuvion keskellä yhteiskuntaa ja liikettä esittävien soikioiden päällekkäin olevassa kohdassa. Teemoihin liittyvät tulevaisuuskuvat tiivistävät ongelman yksinkertaiseksi nykyhetken valintatilanteeksi – valvottu tai vapaa maailma. Vasen soikio edustaa liikkeen havainnoimaa ympäristöä, mikä koostuu funktiojärjestelmistä, internetin kulttuurista ja teknologiasta, jotka kaikki vaikuttavat toisiinsa. Liike havainnoi näitä teemojensa mukaisesti. Tätä tarkennetaan luvussa 7.2. Oikeanpuoleinen soikio edustaa liikettä järjestelmänä, joka koostuu toisiinsa vaikuttavista ja keskinäisiä erotteluja tekevistä ryhmistä, yhdistyksistä ja puolueesta. Järjestäytyminen tapahtuu teemoja tukevalla tavalla. Tähän perehdytään luvussa 7.3. Aloitamalla ydinristiriidan käsittelystä voidaan kuvata selkeimmin ympäristön ja järjestelmän havainnointi.

7.1 Teemoina vapaus ja valvonta

Piraattikommunikaatiota yhdistävä erottelu on vapauden ja valvonnan ristiriita. Sen käsittely mahdollistaa liikkeen rakentumisen, se on keino vaihtoehtojen yksinkertaistamiseen ja valintatilanteen esittämiseen. Vapautta vaaditaan tiedolle, kulttuurille ja internetin käyttäjille. Puhutaan epäkaupallisen tiedostojen jakamisen laillistamisesta, tekijänoikeussuojan rajoittamisesta, yksityisyydensuojasta ja sähköisistä kansalaisoikeuksista. Liian tiukka tekijänoikeussuoja ja tiedostojen jakamisen valvonta on uhka vapaudelle ja yksityisyydelle. Äärimmilleen vietynä uhka tiivistyy synkkään kuvaan tulevaisuudesta. Erottelun toisena puolena on kuva vapaudesta ja hyvinvoinnista. Erottelun tärkeä rajapinta ja paradoksi löytyy yksityisyydestä. Valvonta on uhka vapaudelle, mutta samoin tiedon liika julkisuus ja vapaus voi olla uhka yksityisyydelle ja sen suomalle vapaudelle. Toisaalta ristiriita mahdollistaa liikkeen synnyn ja jatkuvuuden – helpon ongelman olisivat funktiojärjestelmät jo selvittäneet, eikä laki tai moraali olisi epäonnistunut sen käsittelyssä (vrt. ristiriita ja konflikti -luku, Luhmann 1995, 393).

Vapaus ja valvonta on tärkein erottelu, minkä mukaan piraattiliike havainnoi. Tähän sisältyy vapaus tietoon, teknologiaan, viihteeseen, yksityisyyteen ja aktiivisuuteen. Valvonta taas uhkaa tiedon vapautta, yksityisyyttä, teknistä ja taloudellista edistystä, viihteen tuotannon kasvua ja kuluttajan mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti viihteen tai kulttuurin tekemiseen ja jakamiseen. Vapaus edustaa epähierarkista itseorganisoitumista, valvonta taas hierarkiaa, sääntöjä ja edistyksen esteitä.

Valvonta

Tietoyhteiskunnan kehittyessä ihmisten toiminnasta tallentuu yhä enemmän yksityiskohtaista tietoa, eikä voida olla varmoja siitä, mihin käyttöön tiedot joutuvat. Tietoon ja teknologiaan liittyy sellaisia kysymyksiä kuin saako sormenjälkirekisteriä kerätä, missä kulkee yksityisautoilun valvonnan raja, minkä verran kaupunkitilojen kameravalvontaa voi sietää? Kriittisimpänä ongelmana on tietoliikenteen valvonta. Ennennäkemättömän tarkka, automatisoitu, koneellinen ja kaikkialla läsnäoleva ihmisten valvonta alkaa näyttää mahdolliselta tulevaisuudelta. Tekoäly astuu panoptikoniin palvelemaan valtioita ja yrityksiä. Uhkakuvien rakentumista ja todellistumista ilmentävät piraattien kritiikki neljää eri lakia kohtaan – Ruotsissa IPRED- ja FRA-lain, Suomessa Lex Karpelan ja Lex Nokian vastustaminen. IPRED on EU:n direktiiviin 2004/48/EY ”teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta” perustuva laki 2007:19 siviilioikeudellisista sanktioista immateriaalioikeuden ympäristössä. Ruotsissa julkisuudessa käytetty lyhenne tulee direktiivin englanninkielisestä käännöksestä ”Directive on the Enforcement of Intellectual Property Rights”. Direktiivi yhdenmukaistaa jäsenmaiden teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisen keinot, ja sen soveltamisen vaikutukset internetin vapaudelle ja yksityisyydensuojalle herättivät paljon keskustelua ja vastustusta Ruotsissa. FRA-laki eli viestintätiedustelulaki 2008:717 taas antaa Ruotsin radiotiedustelulle mahdollisuuden kytkeytyä Ruotsin runkoverkkoon ja tallentaa tietoja kaikesta Ruotsin rajat ylittävästä verkkoliikenteestä. (Taloussanomien 2009) Lex Karpela on Suomen tekijänoikeuslain muutos 821/2005, joka pohjautuu EU:n direktiiviin 2001/29/EY tekijänoikeuden ja sen lähioikeuksien yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa. Lex Nokia on sähköisen viestinnän tietosuojalain muutos 125/2009, joka antaa verkkopalvelun toteuttamiseksi ja tietoturvasta huolehtimiseksi yhteisötilaajille mahdollisuuden tutkia tunnistamistietoja verkkoliikenteestä.

Vapaus

Vapauden teemasta nähtynä teknologia mahdollistaa entistä suuremman sanan, ilmaisun ja järjestäytymisen vapauden. Aineeton tuotanto, kulutus, osallistuminen ja aktiivisuus hajautuvat ajassa ja tilassa niin, että ne näyttävät sekoittuvan joksikin uudenlaiseksi vapaaksi ja epämuodolliseksi yhteisöllisyydeksi. Vapaus asettuu piraattikommunikaation keskipisteeseen, sillä siitä voi hedelmällisesti johtaa koko yhteiskuntaa koskevia näkemyksiä. Puhtaan taloudellisia tai oikeudellisia havaintoja varten sen sijaan on entuudestaan jo omat järjestelmänsä, vaikka näihin ulottuvuuksiin usein viitataan. Keskittyminen teknologiaan sinänsä tuo taas nopeasti eteen joukon valintoja alkaen sen tarpeellisuudesta ja tarkoituksesta, joten usko sen voimaan jää taustalle. Piraattien usko teknologiaan näyttää sisältävän oletuksen, että asiantuntevien poliittisten valintojen avulla se lisää vapautta ja hyvinvointia. Valvonnan ja vapauden teemat ovat kuitenkin epävakaita, kuten merkitykset aina. Puhe vapaudesta vaatii helposti tarkennusta siihen, tarkoitetaanko positiivisesti mahdollisuuksia johonkin tai negatiivisesti jonkin asian puuttumista. Piraattien teemoissa vapaus viittaa informaation tuottamisen, jakamisen ja muokkaamisen esteettömyyteen, teknologian käytön ja kehityksen vapauteen, valvonnan uhan poistamiseen ja yksityisyyteen.

Tulevaisuudet

Valintatilanne tiivistyy valvonta/vapaus -erottelun mukaisiin tulevaisuudenkuviin. Teknologiaa voidaan käyttää valvontaan ja tarkkailuun tehokkaammin kuin koskaan ennen, mutta toisaalta myös kaikenlaiseen vapaaseen ilmaisuun ja toimintaan. Luhmannin (1995, 376-379) mukaan halujen, odotusten ja välttämättömyyksien aiheuttamat ristiriidat ja vaikeat tilanteet pakottavat tulevaisuuden nykyisyyteen ja saavat meidät orientoitumaan dystopioihin ja utopioihin. Piraattiliikelle ”nykyiset tulevaisuudet” määrittyvät valvonta/vapaus -eron kautta.

”Jos tiedostonjakaminen halutaan pysäyttää, ihmisiltä täytyy viedä oikeus yksityiseen viestintään. Ei ole muuta vaihtoehtoa. Yhteiskunnan on valittava tiensä. Maailma on tienhaarassa. Internet ja uusi viestintäteknologia ylipäänsä ovat niin tehokkaita, että yhteiskunta muuttuu joka tapauksessa. Muutoksen suuntaa ei kuitenkaan ole vielä päätetty.” (Piraattipuolueen blogi, Tekijänoikeuslait uhkaavat vapauttamme verkossa)

Tällä tavalla tiivistyy edessä oleva valintatilanne. Verkko on vapauden teknologia, mutta on mahdollista muokata sitä esimerkiksi tekijänoikeuksien vuoksi niin, että vapaus ja yksityisyys menetetään. Teknologian muutos vaikuttaa koko yhteiskuntaan osajärjestelmineen.

”Tekniikkaa hyväksikäyttämällä voidaan luoda pahimmat painajaisemmekin ylittävä isoveilyhteiskunta, jossa valtiot ja yritykset tarkkailevat jokaisen elämää yksityiskohtaisesti. Entisessä Itä-Saksassa valtio tarvitsi kymmeniätuhansia työntekijöitä vakoillakseen kansalaisia kirjoituskonein, lyijykynin ja kortistoin. Nykyään pari tietokonetta voi hoitaa yhdellä napinpainalluksella saman tehtävän miljoona kertaa nopeammin. Monet poliitikot haluaisivat painaa sitä nappia.” (Piraattipuolueen blogi, Tekijänoikeuslait uhkaavat vapauttamme verkossa)

Tässä uhkana on valvonta ja protestin kohteena ”poliitikot”. Teknologian käyttö valvontaan ja tietojen keräämiseen johtaa köyhään orwellilaiseen dystopiaan, kun taas tiedon ja kulttuurin vapauttaminen johtaa uuteen hajautettuun ja verkostomaiseen rakenteeseen perustuvaan runsauden ja vapauden aikaan, renessanssiin, missä vertaisverkot ovat ”uusi Aleksandrian kirjasto”:

”Vertaisverkkojen avulla on mahdollisuus luoda lyhyessä ajassa digitoidun kulttuurin maailmankirjasto, jonka valikoimien rinnalla itse legendaarinen Aleksandrian kirjastokin kalpenee. Ja koska tämä uusi kulttuurilaitos tulee olemaan hajautettu ympäri planeetan ja koska kaikki sen tärkeät teokset tulevat olemaan tuhansina kopioina tuhansien eri yksilöiden hallussa, monille eri digitaalisille medioille varmennettuina, meidän ei tarvitse pelätä, että mikään tulipalo, terrorismi tai luonnonkatastrofi voisi tuhota sen; että jonkin mediayrityksen konkurssi jättäisi teoksia epämääräiseen tekijänoikeuksien limbotilaan tai kadottaisi niitä kokonaan puuttuvien DRM-avaimien [DRM, Digital Rights Management, tarkoittaa kopiointiestoa] vuoksi; tai että mikään kulttuuria tai sananvapautta vihaava diktaattori tai hallitus voisi tukahduttaa tai sensuroida sen globaalia toimintaa tai hävittää osia sen kokoelmista.” (Piraattiliitto, Kulttuuri tienhaarassa)

Teknologia mahdollistaa viihteen ja tiedon kestävän, laajan ja vapaan säilytyksen ja jakelun. Piraatit tarjoavat vapautta ja rakentavat eroa ympäristöön, joka näyttää lisäävän valvontaa ja rakentavan esteitä teknologian käytön vapaudelle. Taustalla on usko edistykseen, teknologiaan ja tiedon vapauteen, tavalla mikä muistuttaa Himasen (2000) kuvausta hakkerietiikasta.

Vapauden ja valvonnan ristiriita

Piraattiliikkeen teemojen sisäinen ristiriita tulee esiin puolueessa käydyissä keskusteluissa.

Tiedon suurin mahdollinen vapaus edellyttää avoimuuden maksimointia, mutta valvontamahdollisuuksia vastaan pitää tehokkaasti suojata yksityisyyttä. Yhteisistä ideoista päädytään vastakkaisiin kantoihin:

”...yksityisyysasiat ovat todennäköisesti vaikein kysymys, mitä Piraattipuolueella on edessään. Aiheena se on paljon vaikeampi kuin tekijänoikeus tai patentit. Asiaa ei helpota se, että puolueella on yhtenä tavoitteenaan päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen. Tästä saatiin vähän esimakua taannoin, kun keskusteltiin siitä, miten julkisia puolueelle tehtyjen lahjoitusten tulisi olla. Osa halusi kaikki lahjoitukset täysin julkisiksi, pitäen kaikkea vähäisempää puolueen ideojen vastaisena ja vajoamisena valtavirtapuolueiden rahoitusotkujen tasolle. Toiset taas halusivat lahjoitukset salaisiksi, pitäen muita vaihtoehtoja puolueen ideojen vastaisena ja lahjoittajien yksityisyyden loukkaamisena.” (Piraattipuolueen blogi, Yksityisyyden merkityksestä)

Valvonnan vastustaminen ja tiedon vapauden edistäminen sisältävät siis paradoksin – jos kaikki tieto on täysin vapaata, kuka tahansa voi tarkkailla ketä tahansa. Tästä syystä piraattien teemoissa korostuu yksityisyyden suojelu yrityksenä ratkaista valvonnan ja vapauden ristiriita. Tiedon vapauden raja kulkee yksityisyydessä.

Aihe sinänsä on vanha, mutta teknisen kehityksen vuoksi se nousee entistä voimakkaammin esiin, ja vanhaa ongelmaa uudessa yhteydessä havainnoimaan muodostuu kansalaisjärjestöjä- ja liikkeitä, kun ongelman ajankohtaistuminen on jäänyt funktiojärjestelmiltä havaitsematta. Tulevaisuudentutkija Mika Mannermaan mukaan ”on selvää, että olemme rakentamassa ennennäkemätöntä 'Jokuveli valvoo, tietää eikä koskaan unohda' -yhteiskuntaa” (Mannermaa 2008, 34). Valvonnan ja vapauden teeman yhteiskunnallinen merkitys tiivistyy tähän. Kun tieto- ja viestintäteknologiaa kehitetään edelleen ja otetaan laajemmin käyttöön, yksityisyys saattaa väistämättä vähetä, mutta teknisen kehityksen valitsemisen jälkeen voidaan vielä valita kuka meitä valvoo – valtiot, yritykset vai kansalaiset. Siksi tietoyhteiskuntapolitiikkaa halutaan viedä avoimempaan ja demokraattisempaan suuntaan, ettemme joudu vahingossa yhteiskuntaan mitä kukaan ei halunnut.

Verrattuna kuvaukseen internetin historiasta ja hakkerikulttuurista, piraattien teemat näyttävät olleen kuvioissa pitkään. Historiasta löytyy esimerkkejä epäkaupallisuudesta ja tekijänoikeuskriittisyydestä esimerkiksi avoimen lähdekoodin liikkeen muodossa. Himanen (2000, 99) kuvailee hakkerien ”itse-aktiivisuuden” ihannetta, piraatit taas

puhuvat kuluttajan mahdollisuuksista osallistua aktiivisesti kulttuurin ja viihteen tuottamiseen. Castells (2001, 36-52) sanoo uskon teknologian voimaan periytyneen yliopistolta hakkerikulttuuriin, ja samantapaista puhetta informaatiovallankumouksesta ja internetin mahdollistamasta uudesta renessanssista löytyy piraateilta. Huoli vapaudesta, yksityisyydestä, internet-avuttomuudesta ja totalitaristisen sääntelyn uhasta on yhteistä piraateille ja EFF:n perustajille. Hakkerit kehittivät verkkoa vapauden ja yksityisyyden ihanteiden mukaan (Himanen 2000, 86), nyt piraatit ovat omaksuneet vastaavat arvot ja yrittävät jatkaa kehitystä samaan suuntaan.

7.2 Yhteiskunnan havainnointi

Vapauden ja valvonnan tema laajenee yhteiskunnan havainnointiin. Teknologian ja funktiojärjestelmien suhteen tehdään uusia erotteluja, tai pikemminkin vanhat erottelut esitetään uusilla tavoilla. Poliitiikan koodi näyttäytyy ”internet-avuttomien” valvonnan kannattajien ja nuorten asiantuntevien vapauden kannattajien välisenä vastakkainasetteluna. Oikeuden suhteen sananvapaus on immateriaalisen omaisuuden valvontaa tärkeämpää. Taloudessa immateriaalinen omaisuus edustaa monopolia mistä tulisi siirtyä vapaampaan järjestelmään. Kaiken kaikkiaan liikaa sääntelyä, hierarkiaa ja valvontaa halutaan välttää ja toisaalta edistää teknologian käyttöä (tai ”vapautta teknologiaan”) yhteiskunnassa ja liikkeessä itsessään. Internet mahdollistaa uudenlaista aktiivisuutta, tuottamista ja kuluttamista. Edellisten erottelujen lisäksi liike havainnoi tai pyrkii muokkaamaan järjestelmien eriytymistä. Esimerkiksi lääkepatenteista halutaan luopua ja eriyttää lääkealan tutkimus ja valmistus niin, että valtio rahoittaisi tutkimusta suoraan ja lääkeyhtiöt voisivat keskittyä tehokkaaseen tuotantoon. Teknisenä järjestelmänä internetin taas halutaan kehittyvän vapaasti ilman liiallista taloudellista ja poliittista puuttumista sen rakenteisiin esimerkiksi kopiointiestojen ja valvonnan muodossa. Käsittelen näitä erotteluja ensin järjestelmittäin ja sitten kuvaan järjestelmien välisten suhteiden rakentumista.

7.2.1 Järjestelmät

Aineistossa eniten toistuvat viittaukset liittyvät teknologiaan, kulttuuriin, talouteen, oikeuteen ja politiikkaan. Internet näyttäytyy teknisenä järjestelmänä, joka mahdollistaa aineettomat runsauden markkinat, muuttaa passiivisen kuluttajan aktiiviseksi osallistujaksi,

hajauttaa rakenteita ja lisää hyvinvointia. Jakamista, kopiointia ja vertaisverkkojen käyttöä pidetään hyvänä asiana ja sitä halutaan rohkaista. Teknologian ja sen käyttötapojen halutaan sallia kehittyä vapaasti, yhteiskunnan voimien halutaan sopeutuvan siihen eikä päinvastoin. Viihteen, taiteen ja tiedon tuottajien on siis sopeuduttava ja toimittava luovasti uusilla tavoilla. Hakkerikulttuurin perintö näkyy siinä, että piraattiliike asettaa itsensä tässä ympäristössä internetin vanhojen ihanteiden, vapauden ja yksityisyyden, puolustajaksi.

Taiteen järjestelmän toimintakyvyn turvaa kulttuurin vapaus sen yksityistämistä vastaan: taiteessa itseviittaavana järjestelmänä uudet teokset kytkeytyvät aikaisempiin teoksiin, joten uuden luomiseksi aikaisemmin luodun tulee olla vapaammin käytettävissä. Vapauksien lisääminen tapahtuu vaikuttamalla politiikan kautta tekijänoikeuteen tai yksinkertaisesti hylkäämällä se. Teoksiin voidaan soveltaa esimerkiksi Creative Commons -lisenssiä, jolla tekijä voi itse määritellä käytön vapaudet ja rajoitukset.

Talouden järjestelmässä huomio kiinnittyy tiedon tavarointamiseen ja immateriaalisen omaisuuden tuotantoon ja jakautumiseen: epäkaupallinen kopiointi, tekijänoikeussuojan lyhentäminen ja patenttijärjestelmän lakkauttaminen laajentavat tietopääoman yhteismaata suhteessa yksityisomistukseen, mikä edistää immateriaalisten markkinoiden vapautta, kilpailua, tuottavuutta ja hyvinvoinnin tasaisempaa jakautumista. Tekijänoikeusreformilla ja patentit hylkäämällä saadaan enemmän viihdettä, kulttuuria, tietoa ja niihin perustuvia tuotteita ja teknologiaa. Internet tuottaa tiedon runsautta, mihin eivät niukkuuteen perustuvan taloustieteen käsitykset päde, joten sitä tulee ohjata runsauden eikä keinotekoisien niukkuuden ehdoilla. Näin saavutetaan yhteiskunnallisesti suurempi kokonaisuus, vaikka muutoksesta onkin haittaa joillekin asemansa vakiinnuttaneille ja tietopääomaa itselleen kasanneille voimille.

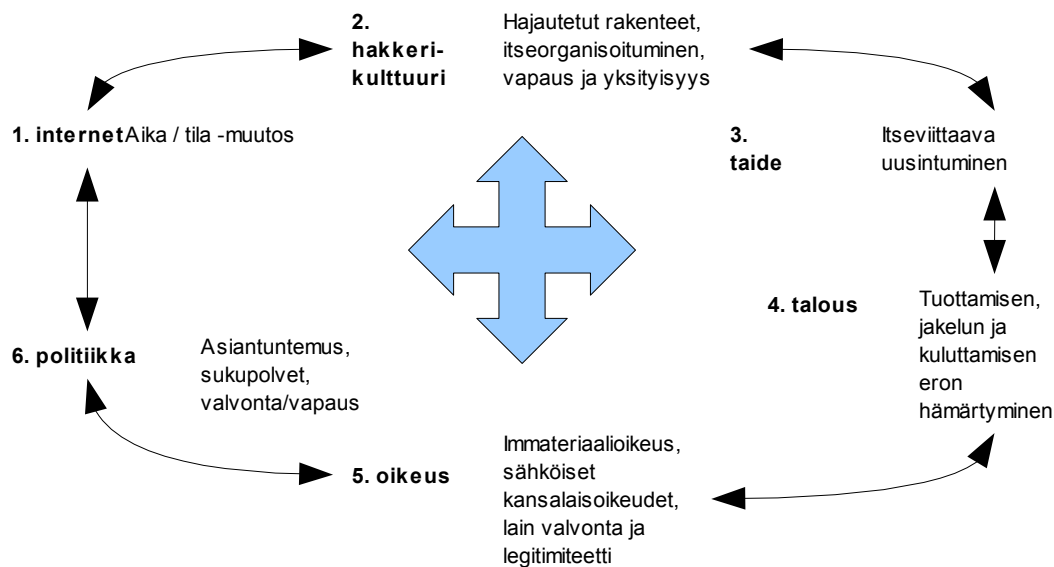
Oikeuden järjestelmässä huomio kiinnittyy kansalaisoikeuksien ja immateriaalioikeuden väliseen ristiriitaan: sanan- ja ilmaisunvapaus eli ”tiedon ja kulttuurin vapaus” menee tekijänoikeus- ja patenttisuojan eli tiedon ja kulttuurin omistamisen edelle. Lisäksi tekijänoikeuden legitimeetti kyseenalaistetaan korostamalla sitä, että lain valvonta on tullut mahdottomaksi puuttumatta yksityisyydensuojaan ja ihmisoikeuksiin, ja lisäksi kaikkien lain rikkojien kiinni ottaminen ja tuomitseminen ruuhkauttaisi koko järjestelmän.

Politiikan osajärjestelmän hallitus/oppositio -koodi esitetään sukupolvien,

asiantuntemuksen ja vapauden kannattamisen eroina. Nuorilla on keskimääräistä parempi asiantuntemus internetin suhteen ja he kykenevät siksi tekemään internetin vapauden turvaavia päätöksiä. Vanhempia ikäryhmiä edustavilla poliitikoilla taas on keskimääräistä huonompi asiantuntemus internetin suhteen ja he saattavat tietämättömyytään tai tarkoituksella uhata internetin vapautta.

7.2.2 Järjestelmien väliset vaikutukset

Järjestelmät vaikuttavat toisiinsa. Luhmannin mukaan (1995, 382) järjestelmien välille voi jopa syntyä kilpailua, jos yhden päämäärät voivat toteutua vain toisen kustannuksella. Verkko on uusi ympäristö alakulttuureille, liikkeille, poliittiselle vallalle, lainvalvonnalle ja taloudellisten pääomien kasaamiselle. Talouden toimijoiden ja valtioiden edullinen päämäärä voi olla informaation hallinta niukkuuden avulla, mikä voi tapahtua vain alakulttuureille, liikkeille, viihteelle ja tieteelliselle tiedolle suotuisan informaation vapaan liikkuvuuden kustannuksella. Kamppailua tästä käydään politiikan ja oikeuden järjestelmissä: Piraattipuolue ja sähköisten kansalaisoikeuksien järjestöt haluavat vaikuttaa politiikan asialistaan ja lainsäädäntöön, kuten myös vastapuoli, ”tekijänoikeusteollisuuden” lobbaajat.

Kuvio 3: Järjestelmien välisen vaikutusten rakentuminen

Kuvio 3 havainnollistaa liikkeen ympäristön ristiriitojen rakentumista aineistossa toistuvien erottelujen ja kuvausten perusteella. Kuvaan vaikutukset numeroiden ja kaksisuuntaisten nuolien mukaisesti, mutta keskellä olevan nelisuuntaisen nuolen tarkoitus on muistuttaa, että lisäksi on olemassa monimutkaisempia ristikkäisvaikutuksia. Internetistä seuraavat ajan ja tilan suhteiden muutokset vaikuttavat koko yhteiskuntaan. Hajautettua ja itseorganisoituvaa internetin kulttuuria edustavilla piraateilla on ajatus siitä, millä tavalla muutoksesta saadaan paras hyöty yhteiskunnalle ja että verkon perinteiset vapauden ja yksityisyyden ihanteet tulee turvata. Taiteen järjestelmä uusintuu itseviittaavasti, ja internet luo sille uusia mahdollisuuksia. Talous, missä on totuttu eriyttämään tuottaminen, jakelu ja kuluttaminen, yrittää säilyttää rakenteensa internetissä, mutta synnyttää samalla häiriön taiteeseen. Eriytyminen hämärtyy internetissä, ja sen korjaaminen haittaa taiteen itseviittaavaa uusintumista, toisaalta taide silti tarvitsee taloudellisia resursseja. Talous tarvitsee oikeuden järjestelmää vahvistaakseen ja ylläpitääkseen rakenteitaan, erityisesti immateriaalioikeutta ja lain valvontaa. Tästä seuraa kuitenkin häiriöitä kansalaisoikeuksiin, yksityisyydensuojaan sekä sanan- ja ilmaisunvapauteen. Ristiriita saa vuorostaan valvonnan ja vapauden teeman nousemaan politiikan järjestelmään. Poliittiset päätökset taas vaikuttavat oikeuteen, internetiin ja muihin järjestelmiin. Seuraavaksi tarkennan kaavion mukaisessa numerojärjestyksessä järjestelmien vaikutuksia toisiinsa.

Internet ja hakkerikulttuuri

Internet on informaatiovallankumouksen teknologia. Aineistosta löytyy samaa puhetta vapaan tiedon merkityksestä, mitä on ollut internetin alkuajoista lähtien:

”Tietoyhteiskunta on oikeasti paljon isompi juttu kuin monet mieltävät. Kun vähän katsoo historiaan, ymmärtää, että internetin keksimisessä on kysymys vähintään kirjapainotaidon keksimiseen verrattavissa olevasta tiedon vallankumouksesta.”
(kommentti Piraattipuolueen blogissa)

”Ainakin omalla kohdallani Piraattipuolueessa toimimisen taustalla on varsin syvälle ulottuva ideologinen näkemys vapaan tiedon merkityksestä yhteiskunnalle. Jokin musiikin kopiointiin salliminen on vain yksi sivujuonne tietoyhteiskunnan kehityksessä, joka tulee muokkaamaan maailmaa vuosisatoja eteenpäin.”
(kommentti Piraattipuolueen blogissa)

Aineistossa internet esitetään toistuvasti historiallisena ja yhteiskunnallisena tekijänä, joka

muuttaa maailmaa, johon on sopeuduttava ja jota on hyödynnettävä. Samalla vapaa tieto on turvattava. Muutos vaikuttaa kaikkiin funktiojärjestelmiin, yhteiskuntaan ja elämismailmaan. Hieman kuten Castells (2001) sanoo, teknisesti ja sosiaalisesti hajautetut verkostomaiset rakenteet alkavat menestyä aikaisempaa paremmin. Hajautuneisuus näkyy esimerkiksi Pirate Bayn käyttämän ohjelmiston toiminnassa (Piraattiliitto 2009). Vertaisverkkojen BitTorrent-asiakasohjelmat ovat kehittyneet entistä hajautetumpaan suuntaan, mikä tekee Pirate Bayn tapaisen keskuksen tarpeettomaksi ja minkä avulla käyttäjien kiinni saaminen tekijänoikeusrikkomuksista käy vaikeammaksi. BitTorrent on yhteyskäytäntö, jossa ei tarvita palvelinta ja suurta tiedonsiirtokapasiteettia, sillä tiedostojen lataajat toimivat samanaikaisesti jakajina toisilleen. Internetillä ja sen kulttuurilla on paljon yhteistä. Vertaisverkoissa ja sosiaalisessa mediassa jaetaan ”tietoa ja kulttuuria” nopeasti, maailmanlaajuisesti, mahdollisesti nimettömästi, epämuodollisesti ja hajautetusti. Samoin toimivat vapaamuotoiset piraattiryhmät, Pirate Bayn haktivistit ja piraattipuolueet, ja tätä niille itselleen ja vapaalle tiedolle suotuisaa järjestymisen tapaa ne haluavat puolustaa.

Taide

Elämismailman ja organisoitumisen muutos vaikuttaa funktiojärjestelmiin. Taiteen ja viihteen tulisi sopeutua internetin vauhtiin. Kulttuuri nähdään itseviittaavasti uusintuvana järjestelmänä, minkä resurssi, eli se itse, tulisi olla mahdollisimman vapaasti käytettävissä uuden luomiseen:

”Elävän ja aikaansa seuraavan kulttuurin kannalta ylivoimaisesti kiinnostavinta ja hedelmällisintä raaka-ainetta on tietenkin tuorein mahdollinen materiaali. Juuri sitä taiteilijoiden pitäisi voida referoida, lainata ja muokata vapaasti omissa töissään, niin että tämän ajan kulttuuri voisi rikastuttaa ja inspiroida esille uutta tämän ajan kulttuuria. Tällä terveellä ja luonnollisella tavalla on kulttuuri toiminut ja kehittynyt aina viime vuosikymmeniin saakka.” (Piraattiliitto, Kulttuuri tienhaarassa)

Verkossa uusintuminen tapahtuu paljon nopeammin ja laajemmin. Kuvausta voi pitää pyrkimyksenä vahvistaa taiteen osajärjestelmän eriytymistä ja itseviittaavuutta: ”aikaansa seuraavan kulttuurin” tulee toimia itsensä raaka-aineena mahdollisimman nopeasti. Halutaan maksimoida nykyhetki kannustamalla luomaan ”tämän ajan kulttuurista esille uutta tämän ajan kulttuuria”. Sitä ei haluta sekoittaa liikaa omistussuhteisiin, vaan sen tulee viitata tiiviisti itseensä ajassa ja tilassa.

”...kulttuurin tekemisen olosuhteet ovat irvikuva siitä, mitä ne voisivat ja mitä niiden pitäisi olla taiteilijoiden ja muiden kulttuurin tekijöiden kannalta Internetin ja henkilökohtaisten tietokoneiden aikakaudella. Vaikka moderni tieto- ja kommunikaatiotekniikka sallisivat taiteilijoiden kerätä ääntä, kuvaa ja tekstiä lähes rajattomia määriä koko planeetan kulttuurivarannoista omien töidensä raaka-aineeksi, he eivät käytännössä uskalla tehdä niin. Miksi? Siksi, että lähes kaikki moderni ääni-, kuva- ja tekstimateriaali on lakannut olemasta ajassa elävää ja liikkuvaa kulttuuria ja muuttunut kauppatavaraksi, jonka joku yritys jo 'omistaa'.” (Piraattiliitto, Kulttuuri tienhaarassa)

Edellinen kuvaus viittaa teknologian, taiteen ja talouden väliseen ristiriitaan. Teknologia mahdollistaa uusia asioita taiteen järjestelmälle, mutta talouden logiikka tavaroiistaa sen. Taiteen ja talouden järjestelmät kilpailevat keskenään, aineeton yksityisomistus voi edetä vain taiteen kustannuksella.

Talous

Kun datan muokkaaminen, siirto ja tallennus käy yhä nopeammin, halvemmallalla ja globaalisti, hämärtyy tiedon ja kulttuurin tuottamisen, jakelun ja kuluttamisen ero. Tätä kuvataan aineistossa näin:

”Tuhannen euron koneinvestointi ja muutaman kymppin kuukaudessa maksava laajakaistaliittymä riittävät tekemään modernista kuluttajasta globaalin toimijan, joka pystyy levittämään kulttuuria tehokkaammin, nopeammin ja laajemmalle kuin mitä yksikään pieni tai keskisuuri tähän nimenomaiseen toimintaan erikoistunut kaupallinen yritys pystyi tekemään kaikilla resursseillaan kaksikymmentä vuotta sitten.” (Piraattiliitto, Kulttuuri tienhaarassa)

Teknologian vaikutus yritysten toimintaan on valtava. Tuotetta perinteisellä tavalla levittävistä yrittäjistä uhkaa tulla tarpeeton, kun ihmiset voivat hoitaa asian itse koneiden välityksellä. Samalla hämärtyy myös taloudellisen ja vapaaehtoistoiminnan ero. Tuotteet voidaan tehdä hajautetusti avoimen lähdekoodin liikkeen tapaan, ne voidaan laittaa vertaisverkkoon ja jakelu hoituu siitä eteenpäin itsestään. Perinteinen yksittäisten kopioiden myynti vaikeutuu. Jakelu hoituu, mutta kuinka hoitaa maksuliikenne takaisinpäin tekijälle? Tuleeko vapaamatkustajuudesta ongelma, kun on mahdoton selvittää asiakkaiden tarkkaa määrää? Ja entä jos tuotetta jaellaan luvatta? Piraatit luottavat runsauden markkinoihin sekä pienten toimijoiden yrittäjyyteen ja kekseliäisyyteen näiden kysymysten ratkaisemisessa. Muuttuneen ympäristön aiheuttamassa epävarmuudessa tekijänoikeuksia omistavat voimat taas haluavat pitää huolta omaisuudestaan ja sen

valvonnasta teknisin ja oikeudellisin keinoin. Tekijänoikeus ja teknologia toimivat myös välineinä, millä kulttuurin ylipäätään voi omistaa:

”...on tapahtunut nopea, valtavien lobbaus- ja lahjontaponnistuksien aikaansaatu kulttuurin yksityistäminen eli privatisointi. Tämän prosessin tunnusmerkkejä ovat tekijänoikeuksien suoja-aikojen toistuvat pidentämiset, tekijänoikeuksien keskittyminen yhä suuremmiksi 'salkuiksi' mediayritysten käsiin sekä niiden yhä aggressiivisempi suojeleminen sekä juristien että erilaisten teknisten suojakeinojen avulla.” (Piraattiliitto, Kulttuuri tienhaarassa)

Tällä tavoin talouden koodi tavarointaa tekijänoikeuden kuten taiteenkin. Piraatit haluavat ”vapauttaa” kulttuurin yksityisomistuksesta yhteismaan suuntaan, ettei omaisuus keskittyisi liikaa muutamien yritysten käsiin.

Oikeus

Internetin leviämisen on oikeudelliset seurauksensa. Tekijänoikeusrikkomuksen tekeminen ei ole ikinä ollut niin helppoa kuin nyt ja vertaisverkon käyttäjä voi tehdä sen tietämättäänkin. Oikeuden laillinen/laiton -koodista havainnoituna internetissä niin paljon toimintaa menee laittoman puolelle, että muutoksen tarve on ilmeinen. Uhattuna on oikeuden toimintakyky, lain valvonta ja legitimizeetti. Ratkaisuna on tietoliikenteen valvonnan lisääminen, rangaistusten koventaminen ja tiedottaminen tai lakien muuttaminen.

”Mitä helpommaksi globaali informaation levittäminen tulee tavallisille ihmisille, sitä vaikeammaksi käy perinteisen tekijänoikeusjärjestelmän ylläpitäminen. Ongelmat ovat jo tänä päivänä varsin räikeitä. Tiedonsiirto- ja tallennusmahdollisuuksien kasvaessa on yhä hankalampaa kontrolloida, mitä kansalaiset tallentavat tietokoneilleen ja mitä he lähettävät toisilleen. Jos ei ole kontrollia siitä, kuka saa levittää ja pitää hallussaan tietynlaista informaatiota, on erittäin hankalaa myöskään ylläpitää tekijänoikeusjärjestelmää.” (Piraattiliitto, Oikaisuja HS-raadin piratismikäsityksiin)

Edellinen esimerkki kuvaa teknologian vaikutuksia oikeuden järjestelmään, johon yhdeksi tavaksi reagoida nähdään juuri tietoliikenteen valvonnan lisääminen. Lisäksi voidaan ulkoistaa oikeuden funktio tekijänoikeuksien omistajille ja internet-operaattoreille:

”Jos he [tekijänoikeuksien omistajat] tahtovat saada tiedostonjakamisen kuriin, tarvitsee heidät päästää poliiseiksi. Suomessakin on alettu vaatia mallia, jossa tekijänoikeuksien omistajat vain ilmoittaisivat operaattoreille

tekijänoikeusrikkomuksiin syyllystyneet tahot ja operaattorit ryhtyisivät rankaisutoimenpiteisiin. Tällöin ei tarvittaisi lainkaan pitkällistä ja kallista oikeudenkäyntiä – tai ylipäättään mitään mahdollisuuksia varmistua, että syytetyt todella ovat syyllystyneet rikoksiin.” (Piraattipuolueen blogi, Mitä ehdotat vaihtoehdoksi?)

Aineettoman omaisuuden turvaamisesta seuraa siis ongelmia verkkoviestintään oikeuden omien funktioiden toteuttamiseen. Oikeuden ja talouden eriytyminen toisistaan uhkaa ottaa takapakkaa, jos valvonta ja rankaiseminen ulkoistetaan lainauksessa kuvatulla tavalla.

Politiikka

Piraattien mielestä lakien on muututtava. Uhkana on taiteen osajärjestelmään liittyvä kulttuurin yksityistäminen, talouteen liittyvä liiketoimintamallien evoluution jähmettyminen ja yksityistetyn kulttuurin kallis hinta, ja oikeuteen liittyvä valvonnan lisäämisen uhka vapaudelle ja yksityisyydelle. Myös internetin tekninen ja kulttuurinen perintö on uhattuna, jos tiedon vapaata liikkumista rajoitetaan valvonnalla ja kopiointiestoilla.

Puhumalla internetistä ja taiteen järjestelmästä päädytään nopeasti käsittelemään myös oikeutta ja taloutta. Koko keskustelu muuttuu helposti sekavaksi kohinaksi, missä eri näkökulmia painottavien osapuolten on vaikea ymmärtää toisiaan, kunnes mahdollisesti löydetään sopiva yhteinen erottelu keskustelua rakenteistamaan. Piraattiliike nousee tästä kohinasta järjestelmien välissä, se on muodostunut merkityksellistämään niiden keskinäisiä vaikutuksia ja ristiriitoja, ja sitten viemään syntyneen erottelun politiikan järjestelmään. ”Immuunijärjestelmän” tapaan se hälyttää osajärjestelmien huomion teemoihinsa ja osoittaa uusia ratkaisumahdollisuuksia ongelmille. Toisaalta liikkeen jatkuvuus eroaa sen käsittelemien teemojen jatkuvuudesta. Pitkin internetin historiaa on käsitelty samoja asioita, osajärjestelmät voivat ottaa teemat huomioon koodiensa ehdoissa ilmankin piraatteja ja kiinnostus liikkeeseen voi hiipua.

7.3 Itsehavainnointi

Liike rakentaa itsensä perusteemojaan vastaavalla tavalla – hierarkisten rakenteiden ja sääntelyn vastustaminen sekä hajautuneisuus, internetin hyödyntäminen ja epämuodollisuus näkyvät toiminnassa. Esimerkiksi puolueen rahoituksen keräämisessä

pohditaan avoimuuden ja yksityisyyden suhdetta. Verkkosivujen alalaidoissa lukee aatteen mukaisesti Piraattipuolueella ”no copyright” ja ”Piraattiliiton sivuilla julkaistut tekstit ovat public domainia”. Huomioon otetaan myös ympäristön vaatimukset ja mahdollisuudet, kuten yhdistyksen, nuorisojärjestön ja puolueen perustamiseen liittyvät säännöt. Eroja korostetaan eri toimijatyyppeiden ja ryhmien välillä, ja niiden asemaa suhteessa toisiinsa pohditaan kirjoituksissa ja keskusteluissa. Seuraavaksi esittelen nämä ryhmät ja sitten käsittelen niiden välisiä suhteita.

7.3.1 Interaktiota ja organisaatioita

Apuna liikkeen osien erittelyssä toimii systeemitypologia (kuvio 1, s.20). Vapaamuotoiset ryhmät, yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja järjestöt voidaan nähdä toisistaan erillisinä interaktioina ja organisaatioina, mutta tietyn teeman ympärille järjestyminen ei etene asteittain ryhmästä järjestöksi, vaan asiat tapahtuvat satunnaisesti ja päällekkäin. Siisiäisen luokittelussa liike on oma kategoriansa, mutta aineistossa piraattiliike määrittellään ryhmien, yhdistysten, järjestöjen ja puolueiden muodostamaksi löyhäksi kokonaisuudeksi. Piraattiliike silti sopii Siisiäisen määritelmään, sillä löydettävissä on tietyn ahdistuksen käsittelyä, mikä panee keskustelun ja järjestäytymisen liikkeelle. Systeemitypologiaan piraattiliikkeen järjestäytymisen voi sijoittaa ainakin kolmeen kategoriaan – liikkeeseen, ryhmiin ja yhdistyksiin.

Piraattiliike

Piraattiryhmien ja -puolueiden kansainvälistä kokonaisuutta voi nimittää yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Ruotsin Piratbyrån ja Pirate Bay ovat olleet tärkeitä piratismiin liittyvien ongelmien ja riskien prosessoijia ja kommunikoijia, huomiota herättäviä kyseenalaistajia:

”Ruotsalaisten ratkaisu tämän pelon ilmapölyn rikkomiseksi oli tavallaan äärimmäisen yksinkertainen. He ottivat mediateollisuuden ja tekijänoikeusmafian massojen syyllistämisen perusaseen, 'piraatti'-sanan, omiin käsiinsä ja muuttivat sen positiiviseksi termiksi. Sen sijaan, että he olisivat alkaneet väittelemään vihollisen kanssa erilaisista perusteista, joilla 'paha' piratismi on oikeutettua, he totesivatkin kylmän viileästi, että 'piratismi' on hyvä ja positiivinen asia, ja alkoivat levittää tätä viestiä ... Ja tuosta pisteestä, jossa pelko ja syyllisyys eivät enää sumenna näkökykyämme, on hyvä lähteä käymään kansalaiskeskustelua siitä, millaisia tekijänoikeuslakeja me, kansalaiset, oikeasti haluamme tai tarvitsemme, jotta meillä

voisi olla kukoistava, vapaa, kansalaisten hallitsema kulttuurielämä...” (Piraattiliitto, Vuosi jolloin miljoonasta ruotsalaisesta tuli rikollisia)

Tällä tavalla piratismiin merkityksen negaatio tuli osoitetuksi ja kommunikoiduksi, mikä paljasti konfliktin ja teki liikkeen synnyn mahdolliseksi. Ei tarvita virallisia päätöksiä mukana olemisesta, vaan kuka tahansa potentiaalinen osallistuja voi löytää angstilleen tai ahdistukselleen vastauksen tästä piratismi-käsitteen haltuunottamisesta ja todeta olevansa samaa mieltä. Tapahtumien edetessä löydetään lisää yhteisiä teemoja, ja yhteiskunnan havainnointi niiden perusteella luo pohjan järjestäytymisen etenemiselle ryhmiiksi, yhdistyksiksi ja organisaatioiksi. Liikkeelle on yhteistä positiivinen asenne internetin ja tietotekniikan mahdollisuuksiin ja niiden käytännön hyödyntäminen, puhe tiedon ja kulttuurin vapaudesta sekä sensuurin ja valvonnan vastustaminen. Piratbyrån ja Pirate Bay ovat liikkeen radikaali ja anarkistinenkin ulottuvuus, kun muut osat suuntautuvat sovinnaisempaan keskusteluun ja politiikkaan.

Viittaukset suuryhtiöihin, tekijänoikeusjärjestöihin ja asiantuntemattomiin päättäjiin spesifioivat protestin kohteen, aivan liikkeen määritelmän tapaan:

”Piratismiin laittomuuden puolesta on kamppailut lähinnä kaksi tahoja. Toinen, vahvempi taho, ovat erilaiset tekijänoikeusmonopoleista hyötyvät mediayritykset ja ohjelmistovalmistajat sekä niiden muodostamat voimakkaat kartellit. Toinen, selvästi heikompi mutta myös vaikutusvaltainen taho ovat erilaiset kulttuurin tekijöitä edustavat järjestöt.” (Piraattiliitto, Piratismi pähkinänkuoressa)

Kritiikki ”kulttuurin tekijöitä edustavia järjestöjä” kohtaan muistuttaa ammattiliittokritiikkiä. Molemmat ovat toimijoita, joiden nähdään puolustavan omia saavutettuja taloudellisia etuja liian voimakkaasti kokonaistalouden kustannuksella. Perustelut protestille antavat kansalaisoikeuksien, sananvapauden ja yksityisyydensuojan teemat. Niiden avulla liike löytää resurssinsa ja jatkuvuutensa, ne mobilisoivat ihmisiä ja ryhmiä paremmin kuin viittaukset esimerkiksi tutkimustietoon tai talouden logiikkaan. Yksityisyyteen ja vapautteen liittyvien riskien henkilökohtaisuus on helppo mieltää. Verkkoliikenteen seuranta ja julkisten tilojen valvontakamerat tulevat sosiaalisesti näkyviksi. Ja näin valvontaan liittyvän ahdistuksen kommunikointi saa potentiaaliset osallistajat huomaamaan saman ahdistuksen ja mobilisoitumaan.

Vapaamuotoiset ryhmät

Vapaamuotoisia ryhmiä ovat Piratbyrån Ruotsissa, Piratgruppen Tanskassa ja Piraattiliitto Suomessa. Lisäksi löytyy erilaisia sivustoja, keskustelupalstoja ja Pirate Bayn tapaisia torrent-sivuja. Piraattiliiton sivuilla on uutisia, artikkeleita, linkkejä ja keskustelupalsta. Rekisteröityneitä käyttäjiä on noin kaksi tuhatta. Tarkoituksena on keskustella, välittää tietoa ja toimia puoluepolitiikan ulkopuolella ”tiedon ja kulttuurin vapauden” puolesta. Keskustelun järjestäminen Piraattiliiton tapaan rekisteröitymistä vaativalle keskustelupalstalle vie ryhmän järjestyneisyyden interaktiosta lähemmäs organisaatiota. Keskustelupalsta ja verkkosivu voivat sijoittua samalle alueelle rekisteröidyn yhdistyksen kanssa interaktio-organisaatio-akselilla. Toiminta on interaktiota jatkuvampaa ja järjestyneempää ja voi pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan osajärjestelmiin.

Yhdistykset

Piraattiyhdistyksiä on perustettu jo paljon. Strategiana ainakin Suomessa ja Ruotsissa on rakentaa laaja alue- tai paikallisyhdistysverkosto. Suomessa toimintaa on järjestetty vaalipiireittäin ja suurimmissa kaupungeissa. Nuorisojärjestö löytyy jo Suomesta, Saksasta ja Ruotsista. Strategiaan kuuluu myös järjestäytyminen yliopistoissa. Ruotsissa piraattiryhmä löytyy ainakin jo Uppsalan yliopiston ylioppilaskunnan edustajistosta (Uppsala Studentkår 2010). Suomessa on perustettu Helsingin yliopiston akateemiset piraatit -yhdistys ja Aalto-yliopistolla Aaltopiraatit. Kansainvälisenä yhteistyöjärjestönä on Pirate Parties International.

Piraattipuolue

Puolue on keino lähteä muuttamaan lakeja. Piraattipuolue ry perustettiin 2008 ja seuraavana vuonna se pääsi puolerekisteriin kerättyään tarvittavat viisi tuhatta kannattajakorttia. Puolueohjelma ja tavoitteet ovat tiiviit ja rajatut ja vastaavat pitkälti Ruotsin Piratpartietin esimerkkiä. Toiminta on ollut alusta asti internet-pohjaista. Internet vaikuttaa politiikan osajärjestelmään ja piraatit yrittävät käyttää tilanteen hyödykseen. Vanhassa mediassa ei tarvitse näkyä jos hallitsee uuden, ja toiminnassa ja päätöksenteossa voi hyödyntää verkon ja yhteisön apua. Organisoitumisen tärkeinä resursseina ovat IRC, blogit ja keskustelupalstat. Toimintaa pääsee jonkin verran seuraamaan wikistä, missä luodaan sisältöä, organisoidaan ja aikataulutetaan toimintaa. Myös hallituksen kokouksia järjestetään verkossa, ja puolue yrittää edistää sähköistä yhdistystoimintaa.

Kannatustuotteita myydään verkkokaupassa, blogit ja keskustelupalstat ovat tärkeitä vaikutuskanavia ja sivuilla on myös ”lakivahti”, minkä avulla voi seurata puoluetta kiinnostavien lainsäädäntöhankkeiden ja oikeustapausten etenemistä.

Piraattipuolueen blogissa kuvaillaan, miten toiminta on internet-pohjaista ja kuinka tärkeä sen suoma etu on:

”...isoilla puolueilla on vakiintunut organisaatio, paljon rahaa ja paljon kannattajia. Piraattipuolueen vahvuudet taas ovat toisenlaiset: meillä on vihje siitä miten teknologia ja Internet toimivat, ja osaamme käyttää niitä hyväksemme. Koska meillä ei vielä ole juuri mitään resursseja, tarvitsee meidän hyödyntää netin tuomia etuja. Kommunikaatioetua ei ole vähättelemän: on vasta kolme kuukautta siitä, kun Matti Hiltunen päätti perustaa Piraattipuolueen. Sinä aikana tavattiin Suomen 15 vaalipiiristä seitsemässä ja valittiin vaalipiirille oma edustajansa perustuskokoukseen – ilman, että Hiltunen tai kukaan muukaan ulkopaikkakuntalainen olisi hoitanut asiaa. Monet vaalipiireissä kokoontuneet eivät koskaan olleet tavanneet toisiaan aiemmin, ja perustuskokouksen osallistujista todennäköisesti vielä pienempi prosentti tunsii toisensa ennalta – olihan väkeä joka puolelta maata. Kaikki tämä oli hoitunut lähes yksinomaan Internetin välityksellä.”
(Piraattipuolueen blogi, Piraattiperiaate: tee-se-itse)

Tässä nostetaan esiin järjestäytymisen nopeus ja maantieteellinen laajuus erityispiirteenä. Toiminnassa haetaan myös avointa menettelytapaa ja edelläkävijän roolia. Strategiana on edetä teknisen edun kautta, uskotaan omaan asiantuntemukseen.

Puolueen strategiana ainakin Euroopan parlamentissa ja Ruotsissa on toimia sen ryhmän tai puolueen kanssa, joka tulee lähimmäksi piraattien tavoitteita. Ruotsissa puolue on ottanut tavoitteekseen kasvaa sen kokoiseksi, että se pääsisi hallitusneuvotteluihin vaa'ankieliasemaan, ja siten aiheuttamaan merkittävää resonanssia politiikan järjestelmään. Yksityisyys ja vapaus valvontaa vastaan, on tärkein erottelu millä politiikan koodi esitetään, ja yhteistyötä haetaan tämän mukaisesti. Puolue voi edustaa uutta eriytymistä politiikan järjestelmässä, kun se keskittyy hyvin lyhyen ohjelmansa ajamiseen ja luottaa muissa kysymyksissä yhteistyökumppaniinsa. Tosin tällaisen rajan tarkassa vedossa voi tulla käytännön vaikeuksia, kun ohjelman taustalla olevista teemoista voi rakentaa yhä laajenevia kytkentöjä.

7.3.2 Sisäiset erottelut

Liikkeen järjestymisen kasvu luo mahdollisuuden yhteiskuntaa koskevien erottelujen

lisäksi tehdä sisäisiä erotteluja. Esimerkiksi Piraattiliitto korostaa sivuillaan eroa puolueeseen: ”Piraattiliitto on piraattiaiheiseen uutisointiin keskittynyt nettiyhteisö, eikä meillä ole mitään virallista yhteyttä Piraattipuolueeseen. Älä siis sekoita liittoa ja puoluetta keskenään, kiitos!” Samoin Piratpartiet korostaa eroa Piratbyråniin ja Pirate Bayhin. Aineistossa erotteluja tehdään erilaisten toimijoiden välille, ensimmäisenä tavalliset ”rivipiraatit” ja lisäksi kolme aktivistiryhmää suorasta toiminnasta puoluepoliittisiin piraatteihin. Näitä kuvauksia en sovittelen yhteen edellä tehdyn systeemi luokittelun kanssa, vaan ajatuksena on tarkastella liikkeen itse tekemiä erotteluja, joilla se konstruoi itseään ja sisäisiä ympäristöjään. Tässä suhteessa aineisto ei vain ole yhtä hedelmällinen kuin liikkeen ympäristön havainnointia käsiteltäessä.

”Valtaosa piraateista on tavallisia kansalaisia, joille piratismi on vain harrastus muiden joukossa. He käyttävät vertaisverkkoja ja muita Internetissä olevia palveluja tutustuakseen digitoitun kulttuuriin moniin eri muotoihin ja jakaakseen sitä keskenään.” (Piraattiliitto, Piratismi pähkinänkuoressa)

Tämä ryhmä on laveasti määritelty ja siihen mahtuu suunnilleen kuka tahansa, jonka elämismaailmaan internet ja vertaisverkot jollain tapaa liittyvät. Ryhmää ei välttämättä lasketa itse liikkeeseen kuuluvaksi, mutta siitä löytyy potentiaalisia osallistujia, joita voidaan mobilisoida.

”Ensimmäinen aktivistien ryhmä ovat ns. suoran toiminnan piraatit, jotka pystyttävät omilla resursseillaan erilaisia linkkisivustoja, vertaisverkkopalvelimia ja muuta piratismia tukevaa infrastruktuuria edistääkseen käytännön piratismia.” (Piraattiliitto, Piratismi pähkinänkuoressa)

Ensimmäinen aktivistien ryhmä viittaa Pirate Bayn tapaisiin vapaamuotoisiin, radikaaleihin ryhmiin, jotka käyvät kamppailua infrastruktuurista.

”Toinen aktivistien ryhmä ovat ns. lobbaripiraatit, jotka pyrkivät tietoa jakamalla, debatoimalla ja lobbaamalla muuttamaan tiedotus- ja mielipideilmastoa sekä poliittista kenttää piratismille myönteisemmäksi. Esikuvana lobbaripiraateille on ollut vuonna 2003 toimintansa aloittanut ruotsalainen Piratbyrån ... Piraattiliitto edustaa lähinnä tätä aktivismin muotoa.” (Piraattiliitto, Piratismi pähkinänkuoressa)

Alussa kuvattua Siisiäisen yhdistysmääritelmää (kts. s.20-21) mukaillen ”lobbaripiraattien” ryhmä politisoi ja työstää yhteisiä merkityksiä ja intressejä. Piraattiliitosta on muodostunut tärkeä liikkeen teemoista tietoa välittävä uutis- ja mielipidekanava.

”Kolmas aktivistien ryhmä ovat puoluepoliittiset piraatit, jotka ovat perustaneet eri maihin piraattipuolueita tai sellaisten alkioita tarkoituksenaan päästä omiin kansanedustuslaitoksiinsa ajamaan piraateille tärkeitä lakimuutoksia.” (Piraattiliitto, Piratismi pähkinänkuoressa)

Viimeinen ryhmä pyrkii tiedottamisen tai infrastruktuurin ylläpidon sijaan toimimaan politiikan järjestelmän kautta. Se välittää eteenpäin edeltävissä ryhmissä syntyneitä merkityksiä ja intressejä. Näissä kuvauksissa jokaiselle ryhmälle annetaan oma tehtävänsä, joka on riippuvainen muista ryhmistä. Infrastruktuuri mahdollistaa piratismiin, tietoa välittämällä kyseenalaistetaan oletus piratismiin vääryydestä ja puoluepolitiikan kautta tavoitellaan suojaa rivipiraatille ja infrastruktuurille. Infrastruktuurin edistämä piratismiin käytäntö ja käytännön epävakaa merkityksen politisoituminen tekee mahdolliseksi konfliktin, mitä käydään infrastruktuurista ja sen käyttäjistä.

Liikkeen sisäisessä luokittelussa paljastuu vain puhe piratismista, ennen vapauden, yksityisyyden ja valvonnan teemojen kytkemistä siihen, mikä kuitenkin on yhteisten merkitysten löytämisen, ympäristön konstruoimisen ja ymmärretyksi tulemisen kannalta tehtävä. Toisaalta liike määrittelee itsensä myös kansalaisoikeusliikkeeksi:

”Piraattipuolue on pohjimmiltaan kansalaisoikeusliike. Sen sijaan, että se pyrkisi ottamaan kantaa kaikkeen, pyrkii se varmistamaan sen, että avoin ja vapaa keskustelu pysyvät mahdollisina ... Kansalaisoikeudet ovat olleet viimeisen vuosikymmenen voimakkaan hyökkäyksen kohteena tavoilla, jotka heijastelevat vain pienten eliittien intressejä ... Internetin vapaudesta pelästyneet tahot pyrkivät rajoittamaan vapaata keskustelua vaatien jokaisen sivuston pitäjää vastuuseen kaikesta siellä sanotusta. Yhtä hyvin voitaisiin ravintoloiden pitäjiä vaatia vastuuseen kaikesta ravintolassaan sanotusta.” (Piraattipuolueen blogi, Mikä Piraattipuolue on?)

Kun piratismiin merkitys on rakennettu uusiksi, itsemäärittelyssä päädytään vapauden teeman kautta puhumaan kansalaisoikeusliikkeestä. Tämä on keino sovittaa yhteen itsehavainnointi ja ympäristön havainnointi.

8 Piraattiaate on hakkerikulttuuria

Tutkielman lähtökohtana oli kaksi asiaa – kiinnostus uuteen internet-pohjaiseen liikkeeseen ja kiinnostus systeemiteorian soveltamiseen. Tällaisesta yhdistelmästä seurasi liiketutkimuksellinen painotus teorian käyttöön, mitä ei ole Suomessa juuri tehty, vaan enemmän Saksassa ja saksaksi. Myös tutkimuksen kohde, piraattiliike, oli uusi ja tutkimaton ilmiö. Teorian käyttö vaati apuvälineitä, mitä tarjosivat Siisiäisen liiketutkimuksellinen järjestelmäluokittelu ja Åkerström Andersenin analyyttisen strategian näkökulma. Järjestelmäluokittelu auttoi liikkeen kehityksen ymmärtämisessä ja analyyttinen strategia teorian soveltamisessa. Taustaa internetin aktivismista löytyi erityisesti Hintikalta (2008a), joka on luokitellut sen kehitysvaiheita.

Liikkeen rakentumisen kuvaamiseksi lähdettiin liikkeelle teorian kahdesta peruskäsitteestä, järjestelmästä ja havainnoinnista. Tutkimuskysymykset muotoiltiin näiden käsitteiden kautta – minkä erottelun avulla liike muodostuu sosiaalisena järjestelmänä, miten se havainnoi ympäristöään ja miten se havainnoi itseään? Tutkielman lähtökohdasta johdettiin myös kaksi hypoteesia. Ensiksi, systeemiteoria soveltuu internetin ja verkkopohjaisen liikkeen tutkimiseen ja toiseksi, että piraattiaatteen juuret ovat hakkerikulttuurissa.

Tutkimusongelmat ratkaistiin luhmannilaisen analyyttisen strategian ja sisällönanalyysin avulla. Liikkeen ja yhteiskunnan tarkastelu järjestelminä ja niistä muodostuvina ympäristöinä mahdollisti liikkeen toiminnan ja poliittisen näkemyksen tarkastelun erillisinä, mutta toisiinsa liittyvinä kokonaisuuksina. Sisällönanalyysin avulla teorian käsitteitä sovellettiin analyysirungon muodostamiseen. Tutkimustehtävän ratkaisemiseksi aineistosta onnistuttiin löytämään kuvauksia konfliktin käynnistymisestä, teemojen muotoutumisesta ja liikkeen osista. Tutkimuskysymysten tulokset vastaavat teoreettisia oletuksia konfliktien muodostumisesta ja teknologian kehityksen vaikutuksista. Aineistosta löytyi kuvaus internetin esiin nostamista ristiriidoista, konfliktin kommunikoinnin käynnistymisestä piratismiin käsitteen negatiivista ja liikkeen muodostumisesta järjestelmäksi sen tekemien erottelujen kautta.

Vastaukseksi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen saatiin, että liike havainnoi vapauden ja valvonnan erottelun mukaisesti. Se ei toimi funktiojärjestelmän koodin tapaan, vaan on merkityksiltään laaja ja epävakaa. Vapaus viittaa tiedon vapauteen, joka on ihanne mistä seuraa sananvapauden kannattaminen, digitoitujen teosten vapaan kopioimisen, muokkaamisen ja jakamisen kannattaminen sekä epämuodollisen ja verkkopohjaisen organisoitumisen suosiminen. Valvonta on vapauden vastakohta, mikä merkitsee tietoliikenteen kontrollipyrkimyksiä sekä tietoon ja teknologiaan pääsyn esteitä. Tiedon vapaus kuitenkin mahdollistaa myös valvonnan. Kaikkea julkista on helppo kenen tahansa tarkkailla. Tämä ristiriita pyritään ratkaisemaan korostamalla yksityisyydensuojan tärkeyttä, eli ihmisten tulee saada itse nähdä ja päättää mitä henkilökohtaisia tietoja heistä eri rekistereihin kertyy. Erottelun avulla liike kykenee määrittelemään valvontaa ajavan taloudellisen ja poliittisen vastapuolen ja toisaalta määrittelemään itsensä internetin vapauden puolustajana. Sen avulla voidaan myös esittää yksinkertaistettu valintatilanne totalitaristisen kehityksen ja vapaan tulevaisuuden välillä – halutaanko orwellilainen valvontayhteiskunta vai luova ja dynaaminen ”renessanssi”.

Vastaukseksi toiseen tutkimuskysymykseen saatiin, että liikkeen ympäristö rakentuu internetiä ja funktiojärjestelmiä koskevien erottelujen kautta. Internet on tiedon vapautta edistävä muutosvoima, joka vaikuttaa taiteen, talouden, oikeuden ja politiikan järjestelmiin. Digitoitu taide ja viihde halutaan vapauttaa mahdollisimman helposti jaettavaksi ja muokattavaksi. Taloudessa halutaan estää immateriaalisen omistuksen kohteita pirstovat ja käyttöä rajoittavat vaikutukset. Oikeuden järjestelmässä halutaan ratkaista tekijänoikeusrikkomusten suuren määrän tuottamat ongelmat valvonnan lisäämisen sijaan lakia keventämällä. Poliitiikan kautta vaikuttamalla oikeuteen ja talouteen halutaan turvata internetin vapauden perinne. Analyysissa liikkeen ympäristön havainnoinnissa jäivät tieteen ja kasvatuksen osajärjestelmät käsittelemättä, sillä aineistossa niitä koskevia erotteluja oli vähemmän tai ne eivät asettuneet merkittävällä tavalla kokonaisuuteen. Tieteellisiin kirjoituksiin kyllä viitataan hyvin paljon argumenttien tukemiseksi, mutta varsinaisia tiedettä kuvaavia erotteluja ei löytynyt.

Kolmanteen kysymykseen saatiin vastaukseksi, että liikkeen rakentuminen käynnistyy piratismiin käsitteen epävakauudesta. Piratismiin kääntäminen positiiviseksi asiaksi paljastaa konfliktin, avaa keskustelun ja mahdollistaa uusien kommunikatiivisten yhteyksien

luomisen. Vähitellen voidaan työstää yhteisiä intressejä ja merkityksiä, mistä päädytään vapauden, yksityisyyden ja valvonnan teemoihin. Lisäksi liikkeen muodostavat ryhmät ja organisaatiot ovat riippuvaisia toisistaan. Ne muodostavat piratismiin jatkuvuutta edistävän kokonaisuuden – infrastruktuuri mahdollistaa piratismiin ja politiikassa toimimisen kautta voidaan suojella infrastruktuuria ja sen käyttäjiä. Näyttää ristiriitaiselta, että Piraattiliitto puhuu piratismiin edistämisestä ja Piraattipuolue kansalaisyhteiskunnasta. Toimijat näkevät liikkeen sisäisen ympäristön eri tavalla, ja toisaalta piratismista pyritäänkin puhumaan positiivisessa merkityksessä.

Teoria osoittautui soveltuvaksi internetin ja siitä nousevan liikkeen käsittelyyn. Vaikka toisaalta valitulla lähestymistavalla voidaan käsitellä mitä tahansa blogi-aineistoa ympäristöään havainnoivana järjestelmänä riippumatta siitä, kuinka paljon tai vähän se varsinaisesti käsittelee internetiä tai tietoyhteiskuntaa. Ensimmäiselle hypoteesille saatiin vahvistus tutkimuskysymysten ratkaisun kautta. Tutkielmassa oli mahdollista käsitellä internetiä järjestelmänä, joka muodostaa sosiaalisen ympäristön yhteiskunnan osille ja joka vaikuttaa niihin. Samalla ne vaikuttavat internetin olemukseen. Tästä löydettiin kuvauksia, joiden valossa internetin vapaus ja immateriaalisen omaisuuden järjestelmän reformi näyttää välttämättömyydeltä. Rajoitukset ovat aina kierrettävissä uudelleenreittityksillä ja salauksilla. Kuitenkin niitä silti luodaan teknisin ja lainsäädännöllisin keinoin aineettoman omaisuuden turvaamiseksi. Tämä kamppailu vaikuttaa olennaisesti siihen minkälaista tieto- ja viestintäteknologia tulevaisuudessa on.

Toiselle hypoteesille saatiin vahvistus esittelemällä internetin teknis-kulttuurista taustaa ja sitten etsimällä aineistosta temaattisia yhteyksiä. Löydettiin selvät yhteydet hakkerikulttuurin ihanteisiin vapaasta tiedosta, aktiivisesta osallistumisesta sen muokkaamiseen, yksityisyydensuojasta ja informaatiovallankumouksesta. Pyrkimys on hakkereilla ja piraateilla sama – vaikuttaminen internetin ja sen sisällön kehitykseen vapaana ja yhteisenä hyödykkeenä. Piraattien keinot vain suuntautuvat teknisten taitojen lisäksi politiikkaan ja lakiin.

Sisällönanalyysi ja systeemiteoria olivat toimiva yhdistelmä. Teorian käyttö vaati kunnollista perehtymistä ja tarkkaa käytettävien käsitteiden rajaamista, mutta se toimi johdonmukaisen kokonaisuuden rakentamisessa ja tutkimuskohteen ymmärtämisessä

hyvin. Teorian käsitteiden omalaatuisuus toi silti haasteensa tekstin ymmärrettäväksi tekemiselle, joten siihen kannattaa jatkossakin kiinnittää huomiota. Käsitteellinen tarkkuus edesauttoi aineiston luokittelua järjestelmäviittauksiksi ja kaksiarvoisiksi erotteluiksi.

Teoria on niin laaja kokonaisuus, että ilman apuvälineitä tutkimuksesta olisi ollut vaikea tehdä selkeää kokonaisuutta. Analyttisen strategian soveltaminen auttoi löytämään teoriasta tukevan käsitteellisen kiintopisteen ja rakentamaan mielekkään tutkimusasetelman. Samalla riskiksi muodostui päätyminen melko yleisen tason analyysiin ja niukkoihin tuloksiin. Teorialla ja analyysistrategialla voidaan luoda tiivis kuvaus kohteesta, mikä voi olla heikkous, jos näillä välineillä pystytään vain siihen (mikä on samalla teorian itsensä kuvailua), eikä ratkaisemaan vaikeampia ongelmia tai löytämään uusia näkökulmia. Tämän tutkielman kuvaileviin tavoitteisiin välineet kuitenkin riittivät.

Tutkielmaa voi pitää toistettavissa olevana, koska käytettiin tarkasti rajattuja ja määriteltyjä käsitteitä, aineiston käytännön läpikäynti esiteltiin ja tehdyt luokittelut on tuotu ilmi. Tämä sekä kahden aineiston käyttäminen lisäävät myös validiteettia. Sisäisen validiteetin suhteen analyysin pelkistetty esitystapa tosin vähensi päätelmien vaihtoehtoisten selitysmahdollisuuksien esille tuontia. Funktiojärjestelmien suhteet olisi voitu esittää monimutkaisemmilla ja yksityiskohtaisemmilla tavoilla. Ulkoisesta validiteetista voidaan sanoa, että tulokset sopivat teoriaan ja että esimerkiksi organisoitumistapaa koskevia tuloksia voi yleistää muuhunkin verkkoliiketoimintään. Vapaamuotoisuus on kaikille virtuaaliyhteisöille yhteinen, jo verkon teknisen rakenteenkin ruokkima järjestymistapa.

Tutkielma tarkensi teorian interaktio- ja organisaatiokäsitteiden suhteutumista internetiin. Voidaan kysyä, tapahtuuko internetissä ollenkaan interaktiota (Siisiäinen 2009). Tähän päädyttiin vastaamaan, että internetissä toiminta on väistämättä järjestyneempää. Keskustelupalstat ja muu vastaava interaktiivisuus rakenteistavat keskustelua eriteltyihin aiheisiin ja lisäävät sen ajallisen jatkuvuuden todennäköisyyttä, kun loppunutkin keskustelu jää näkyville ja voi yllättäen jatkua. IRC:in ja muiden pikaviestintäpalveluiden suhteen tilanne on kuitenkin eri. Ne muistuttavat enemmän interaktiota lyhytkestoisuudessaan. Pikaviestikeskustelussa on usein vain kaksi osallistujaa tai pieni ryhmä ja keskustelu tavallaan rajoittuu yhteen puhujaan kerrallaan, kuitenkin niin, että nopeaa viestitulvaa voi seurata vähän muita jäljessä. Ajallinen pysyvyys on siis tässäkin

reaalimaailman interaktiota hieman pidempi.

Tutkielma lisäsi tietoa Piraattiliikkeen rakentumisesta ja temaattisista juurista. Aihetta ei ilmeisesti ole Hintikkaa (2008b) lukuunottamatta tutkittu Suomessa. Tulokset myös tukevat Hintikan (2008a) tekemää viisikohtaista kuvausta piraateista osana haktivismin kehityksen uusinta vaihetta, missä halutaan päästä vaikuttamaan tietoyhteiskunnan rakentamiseen politiikan ja lakien kautta. Organisoituminen on virtuaaliyhteisöille luonteenomaisesti internet-pohjaista ja vapaamuotoista. Erona haktivismin aiempiin vaiheisiin on se, että nörtit ja hakkerit eivät ole enää “yhteiskunnallisten liikkeiden työkalupakki” (3. vaihe), vaan hakkerikulttuurista itsestään nousee liike. Tavallaan tähän kasautuu kolme varhaisempaa muotoa – piraateissa yhdistyvät sosiaalisesti valveutuneiden hakkerien (1. vaihe) teknisesti valveutunut yhteiskunnallinen liike (2. vaihe), joka hyödyntää blogeja ja kansalaismediaa (4. vaihe). Kansalaismedialla tarkoitetaan internetiin muodostuneita vaihtoehtoisia uutislähteitä, kuten Piraattiliiton uutisia.

Käytetty teorian, analyttisen strategian ja aineiston yhdistelmä antaa yhden esimerkin siitä, miten liikkeitä voidaan verkossa tutkia. Tulokset ovat sovellettavissa organisaatioiden kehittämiseen, kun voidaan tarkastella eri osien välisiä suhteita ja riippuvuuksia, ja sitten esimerkiksi tehostaa niiden toimintaa riippuvuussuhteiden mukaisesti. Löydettyjen teemojen pohjalta voidaan myös pohtia asioiden ymmärrettäväksi tekemisen ja huomioon ottamisen mahdollisuuksia eri järjestelmien näkökulmista. Esimerkiksi miten tiedon vapaus voidaan tehdä talouden omistuskoodille ymmärrettäväksi? Lisäksi tuloksia voi soveltaa piratismiin politisoitumiseen reagoimiseen. Jos teknologian esiin nostamia ongelmia halutaan käsitellä kestäväällä tavalla, kannattaa ottaa vapauden, valvonnan ja yksityisyydensuojan teemat huomioon.

Tulosten perusteella voidaan myös pohtia kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten kehittämistä verkossa. Miten osallistumista ja järjestäytymistä voisi helpottaa ja edistää? Tarvitaan koulutusta teknologian käyttöön ja netikettiin sekä hyvät pääsymahdollisuudet verkkoon. Aineistossa puhuttiin myös virallisen etäosallistumisen mahdollistamisesta puolueen toiminnassa.

Tulosten yhteiskuntapoliittinen merkitys liittyy löydettyihin teemoihin – miten turvata kansalaisoikeudet ja yksityisyydensuoja verkossa samalla kun yhä tehokkaampi valvonta

tulee mahdolliseksi. Pääsy verkkoon ja taito käyttää sitä aletaan myös nähdä yhä enemmän perustarpeena ja -taitona, mikä vaatii huomiota. Tekijänoikeus- ja patenttijärjestelmän ongelmat taas koskevat ihmisiä kuluttajista ja taiteilijoista aina alkuperäiskansoihin asti. Kuinka sovittaa yhteen tekijän oikeus teokseensa ja verkon antamat mahdollisuudet kopioida, muokata ja luoda uutta? Olisiko paras ratkaisu alkuperäiskansojen kulttuurien tuotteet riistävään biopiratismiin ja kehitysmaihin myytävien elintärkeiden lääkkeiden kalleuteen yksinkertaisesti luopuminen patenttijärjestelmästä?

Jos piraattien vaatimukset tekijänoikeussuojan lyhentämisestä, epäkaupallisen kopioinnin sallimisesta ja patenttijärjestelmän lakkauttamisesta toteutettaisiin, sillä olisi merkittäviä seurauksia myös rikkaiden valtioiden ja suurten yritysten suhteellisiin etuihin ja valtaan. Jessopin (2002) näkemysten perusteella voidaan pitää Yhdysvaltain voimakkaan immateriaalioikeuksien globaalin vahvistamisen politiikan syynä sen omaa strategista tilannetta ja yleistä tietoperusteisen kilpailuyhteiskunnan kehitystä, missä se voi kasata tietopääomaa ja tukea vahvaa taloudellista ja poliittista asemaansa. Yritysmailman suhteen patenttien puuttuminen tarkoittaisi suurten toimijoiden suhteellisen edun muutosta, kun kilpailu kovenee innovaatioiden levitessä nopeammin muiden käyttöön. Piraattiliikkeen tavoitteiden esteenä on siis vahvoja valtioita, yrityksiä ja järjestöjä, jotka haluavat turvata omat etunsa. Piraattien suosiossa olevat yhdysvaltalaiset taloustieteilijät Boldrin ja Levine (2008, 277-302) sanovatkin immateriaalisten monopolien ja siihen liittyvän ”merkantilismin” purkamisen olevan yhtä pitkä projekti kuin aineellisen maailmankaupan vapauttaminen.

Jatkotutkimusta voisi tehdä yhteiskunnan osajärjestelmien näkökulmasta piratismiin ja löydettyihin teemoihin. Miten esimerkiksi talouden, politiikan tai oikeuden toimijat käsittelevät niitä. Kiinnostavaa olisi myös palata aiheeseen myöhemmin ja selvittää tapahtuuko liikkeen rakentumisessa ja organisoitumisessa jotain muutosta ajan kuluessa. Eroja varmasti löytyy myös muihin maihin verrattuna. Käytettyjä metodeja ja teoriaa voi soveltaa muunkin verkkoliikkehinnän tarkasteluun. Miten kommunikaatio rakentuu esimerkiksi maahanmuuttokriittisellä Homma-forumilla?

9 Lähteet

9.1 Kirjallisuus

Abbate, Janet. 1999. *Inventing the Internet*. Massachusetts Institute of Technology.

Ahlmeyer, Heinrich W. 1995. *Soziale Bewegungen als Kommunikationssystem. Einheit, Umweltverhältnis und Funktion eines soziales Phänomens*. Leske & Budrich.

Castells, Manuel. 2001. *The Internet Galaxy, Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford University Press, New York.

Eloranta, Ville (toim.). 2008. *Silmät auki! Tietoyhteiskunnan uhat ja mahdollisuudet*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2008.

Hellmann, Kai-Uwe. 1996. *Systemtheorie und neue soziale Bewegungen. Idäntitetsprobleme in der Risikogesellschaft*. Westdeutscher Verlag.

Himanen, Pekka; prologi: Torvalds, Linus; epilogi: Castells, Manuel. 2000. *Hakkerietiikka ja informaatioajan henki*. WSOY, Helsinki.

Hintikka, Kari A. 2008a. *Internet liikkeiden kasvualustana*. Luento 7.5.2008. Yhteiskunnallisten liikkeiden organisoituminen -luentosarja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Hintikka, Kari A. 2008b. *Pirates in politics – Internet piracy as individualised politics*. Teoksessa: Häyhtiö, Tapani & Rinne, Jarmo (toim.) 2008. *Net working / Networking: Citizen initiated Internet politics*. Tampere University Press.

Häyhtiö, Tapani & Rinne, Jarmo (toim.) 2008. *Net working / Networking: Citizen initiated Internet politics*. Tampere University Press.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Tammi,

Helsinki.

Jessop, Bob. 2002. *The Future of the Capitalist State*. Polity Press, Cambridge.

Jordan, Tim. 2008. *Hacking*. Digital media and society series, Polity Press, Cambridge.

Karhula, Päivikki (toim.) 2008. *Paratiisi vai panoptikon? Näkökulmia ubiikkiyhteiskuntaan*. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 10. Eduskunnan kirjasto, Helsinki.

Kauppinen, Ilkka. 2008. *Tiedon omistaminen on valtaa*. Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalitalous ja globaali kapitalismi. Jyväskylän yliopisto.

Kendall, Lori. 1999. *Recontextualizing "Cyberspace"*, Methodological Considerations for Online Research. Teoksessa: Steve Jones (toim.) 1999. *Doing Internet Research, Critical Issues and Methods for Examining the Net*. Sage Publications.

Knodt, Eva M. 1995. Foreword. Teoksessa: Luhmann, Niklas (engl. Bednarz & Baecker). 1995. *Social systems*. Stanford university press, Stanford, California.

Kuula, Arja. 2006. *Tutkimusetiikka*. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Lappalainen, Pertti. 2005. *Verkolla valtaa*, Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät. Minervakustannus/SoPhi, Jyväskylä.

Lappalainen, Pertti. 2008. *The Internet as a forum for multiple styles of political activities*. Teoksessa: Häyhtiö, Tapani & Rinne, Jarmo (toim.) 2008. *Net working / Networking: Citizen initiated Internet politics*. Tampere University Press.

Lessig, Lawrence. 1999. *Code and other laws of cyberspace*. Basic Books, New York.

Luhmann, Niklas (engl. Bednarz & Baecker). 1995. *Social systems*. Stanford university press, Stanford, California.

Luhmann, Niklas (suom. Krause & Raiski). 2004. *Ekologinen kommunikaatio*. Gaudeamus, Helsinki.

Mannermaa, Mika. 2008. Jokuveli. Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. WSOY, Helsinki.

Mitra, Ananda & Cohen, Elisia. 1999. Analyzing the Web, Directions and Challenges. Teoksessa: Steve Jones (toim.) 1999. Doing Internet Research, Critical Issues and Methods for Examining the Net. Sage Publications.

Siisiäinen, Martti. 2009. Kansalaisyhteiskunnan organisoituminen. Sosiologian teoria ja yhdistykset. Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelman kurssi 13.1.-28.1.2009. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Sudweeks, Fay & Simoff, Simeon J. 1999. Complementary Explorative Data Analysis, The Reconciliation of Quantitative and Qualitative Principles. Teoksessa: Steve Jones (toim.) 1999. Doing Internet Research, Critical Issues and Methods for Examining the Net. Sage Publications.

Tuomi & Sarajärvi. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Tuomi & Sarajärvi. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Uusitalo, Hannu. 1997. Tiede, tutkimus ja tutkielma. WSOY, Juva.

Åkerstrøm Andersen, Niels. 2003. Discursive analytical strategies, understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann. Policy Press, Bristol.

Åkerstrøm Andersen, Niels. 2008. Partnerships, Machines of possibility. Policy Press, Bristol.

Weyker, Shane. 2002. The Ironies of Information Technology. Teoksessa: Brysk, Alison (toim.) 2002. Globalization and Human Rights. University of California Press.

Yin, Robert K. 2009. Case Study Research, Design and Methods (Fourth edition). Sage Publications.

9.2 Verkkolähteet

Aaltonen, Mikko. 2009. Nuoret vertaisverkoissa. Teoksessa: Salmi, Venla (toim.) 2009.

Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset, nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995-2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia, nro. 246. Viitattu 15.3.2009. <http://www.optula.om.fi/uploads/iu019.pdf>

Boldrin, Michele & Levine, David K. 2008. Against Intellectual Monopoly. Cambridge University Press. Viitattu 21.3.2010. <http://levine.sscnet.ucla.edu/general/intellectual/againstfinal.htm>

Euroopan Komissio. 2009. The Directive on the enforcement of intellectual property rights. Viitattu 16.12.2009. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/directives_en.htm

Europa. Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. 2006. Teollis- ja tekijänoikeuksien noudattaminen. Viitattu 13.3.2010. http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_counterfeiting/126057a_fi.htm

Finlex – Säädosmuutosten hakemisto. 2010. Säädöksille käytännössä vakiintuneita nimikkeitä. Viitattu 16.3.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/vakiintuneet.php>

FRA. 2009. Sveriges signalspaningsorganisation. Viitattu 16.12.2009. <http://www.fra.se/>

Gilmore, John. 2010. John Gilmore's home page. Viitattu 13.3.2010. <http://www.toad.com/gnu/>

Ipoque. 2007. Internet Study 2007. The Impact of P2P File Sharing, Voice over IP, Skype, Joost, Instant Messaging, One-Click Hosting and Media Streaming such as YouTube on the Internet. Viitattu 4.12.2009. <http://www.ipoque.com/resources/internet-studies/internet-study-2007>

IT-Viikko. 20.5.2009. Digitaalisen tiedon määrä kasvaa taantumasta huolimatta. Viitattu 8.7.2009. <http://www.itviikko.fi/uutiset/2009/05/20/digitaalisen-tiedon-maara-kasvaa-taantumasta-huolimatta/200912709/7>

Piraattiliitto. 2007. Rick Falkvinge OSCONissa: ”Poliitikoilta pallo hukassa

tekijänoikeusasioissa”. Viitattu 8.7.2009. <http://piraattiliitto.org/uutiset/2007/07/rick-falkvinge-osconissa-poliitikoilta-pallo-hukassa-tekij-noikeusasioissa>

Piraattiliitto. 2008. Lyhty vaatii Suomeen Ranskan 'kolmesta poikki' -mallia. Viitattu 20.4.2009. <http://piraattiliitto.org/uutiset/2008/07/lyhty-vaatii-suomeen-ranskan-mallia>

Piraattiliitto. 2009. Pirate Bayn trakkeri täytti tehtävänsä – torrentit vapautuvat palvelimista. Viitattu: 17.12.2009. <http://piraattiliitto.org/uutiset/2009/11/pirate-bayn-trakkeri-taytti-tehtavansa-%E2%80%93-torrentit-vapautuvat-palvelimista>

Regeringskansliet. 2007. Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område - genomförande av direktiv 2004/48/EG. Viitattu 13.3.2010. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8588/a/85357>

Taloussanomat. 14.11.2009. Ruotsin vakoojille pääsy sähköposteihin. Viitattu 16.12.2009. <http://www.taloussanomat.fi/i ihmiset/2009/11/14/ruotsin-vakoojille-paasy-sahkoposteihin/200923768/12>

Uppsala Studentkår. 2010. The Student Union Council (FUM). Viitattu 16.3.2010. <http://www.uppsalastudentkar.nu/en/organisation/studentunioncouncil>

10 Liite

Liite 1: Aineistossa tehdyt erottelut ja viittaukset järjestelmiin. Suluissa yksittäiseen järjestelmään tai erotteluun tehtyjen viittausten määrä. Luvut ovat epätarkasti suhteessa kokonaisuun kirjoituksiin enemmän kuin yksittäisten kirjoitusten sisällä tehtyihin toistoihin.

Funktiojärjestelmät	Tarkemmat viittaukset ja erottelut
Talous (15)	Kansalaisyhteiskunta/valvonta (14)
Oikeus (9)	Tiedon- ja sananvapaus (11)
Politiikka (7)	Asiantuntemus/internet-avuttomuus (6)
Taide (3)	Passiivinen kuluttaja/aktiivinen osallistuja (5)
	Niukkuuden/runsauden markkinat (4)
	Kaupallinen/epäkaupallinen jakelu (3)
	Omistus- / tekijänoikeus (3)
	Ikäluokat (3)